

MÜLKİLİK İLKESİNİN
İSTİSNASI OLARAK NATO
KUVVETLER STATÜSÜNE TABİ
PERSONEL ÜZERİNDEKİ YARGI
YETKİSİ VE ULUSLARARASI
CEZA MAHKEMESİNİN
SÖZ KONUSU YARGI
YETKİSİNE ETKİSİ*

Yrd. Doç. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ**
Erdal HAZAR***

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

** Kara Harp Okulu Dekanlığı Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Öğretim Üyesi,
odegirmenci@kho.edu.tr

*** Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Yönetimi Yüksek Lisans
Öğrencisi, erdalhazar@yahoo.com

ÖZ

Ceza kanunlarının yer yönünden uygulama alanı belirlenirken mülkilik ilkesi esas ilke olarak alınmakta, mülkilik ilkesi şahsilik veya kişisellik, koruma veya gerçeklik ve evrensellik veya adalet ilkelerini ile tamamlanmaktadır. Mülkilik sistemi, devletin ülkesi içinde işlenen suçlarda ceza kanunlarının uygulanmasını, failin suçun işlendiği ülkenin ceza yargısına tabi olmasını gerektirmektedir. Mülkilik ilkesi, ülke sınırları içerisinde işlenen tüm suçlara istisnasız olarak uygulanamamaktadır. Devletlerarasında yapılan iki veya çok taraflı antlaşmalar neticesinde devletin yüklendiği taahhütler mülkilik ilkesinin istisnasını oluşturmaktadır. Ceza kanununun kişi bakımından uygulama alanı kapsamında değerlendirilen bu istisnalardan birisi de “Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme” ile gündeme gelmektedir. Ayrıca tamamlayıcı yargılama yetkisine sahip UCM’nin NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi’ne tabi personel üzerindeki yargılama yetkisi ve mülkilik prensibine olası etkileri incelenmesi gerekli bir durum yaratmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mülkilik ilkesi, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Resmi Görev, Ceza Yetkisi.

THE JURISDICTION OVER THE PERSON SUBJECT TO NATO STATUS OF FORCES AGREEMENT AS AN EXCEPTION OF TERRITORIALITY PRINCIPLE AND THE EFFECT OF INTERNATIONAL CRIMINAL COURT TO THIS JURISDICTION

ABSTRACT

Territoriality principle is regarded as the main principle for defining the scope of application of criminal codes in the context of territory and it is supplemented with active-passive personality, protective personality and univesality principles.

The territoriality principle requires exercising criminal codes of a sovereign state on criminal offences that are committed within its borders and offender be subject to the criminal jurisdiction of the state on whose realm the crime is committed. The territoriality principle cannot be exercised without any exception. Commitments made by bilateral and multiletaral agreements among states constitute an exception of territoriality principle. The Status of Forces Agreement (SOFA) is one such example about the the immunity of persons from local criminal jurisdiction. Besides, ICC is endowed with a complemantary judicial power which exposes a case to be analysed in the context of judicial power upon persons covered by NATO SOFA and in the context of potential effects on territoriality principle.

Keywords: *Territoriality Principle, NATO Status of Forces Agreement, International Criminal Court, Official Duty, Criminal Jurisdiction.*

1. GENEL AÇIKLAMALAR

Egemenliği altındaki toprak parçasında kural koyma ve yaptırım uygulama hakkına sahip olan devlet, söz konusu kural ve yaptırımların uygulama istisnalarını düzenlemeye yetkilidir. Devletler, ceza kanunlarının uygulama alanlarını belirlerken, devlet ülkesini esas alan mülkîlik sisteminin yanı sıra failin veya mağdurun uyrukluğunu esas alan şahsîlik ilkesi, devletin çıkarlarının korunmasını esas alan koruma ilkesi ve suçun işlendiği yer, fail veya mağdurun uyrukluğuna değil uluslararası toplumun hassasiyetlerini dikkate alan evrensellik ilkesini kullanmaktadır.

Devlet ülkesini esas alan, fail veya mağdurun uyrukluğuna bakılmaksızın herkese ilgili devletin ceza kanunlarının tatbik edilmesini gerektiren mülkîlik ilkesinin bir takım istisnaları bulunmaktadır. Devletin, uluslararası taahhütlerinin sonucu olarak, ülkesinde işlenen bazı suçlarda diğer devletin yargı yetkisine öncelik tanıdığı NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi de, mülkîlik ilkesinin istisnalarından birisidir. Söz konusu Sözleşme uyarınca ülkesine yabancı askerleri kabul eden devlet, bu askerlerin işlemiş olduğu bazı suçlar bakımından gönderen devletin yargı yetkisini kabul etmekte, bu kişileri kendi yargı yetkisinden istisna tutmaktadır.

Bu kapsamda çalışmamız, ceza kanunlarının yer yönünden uygulama alanını belirleyerek, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi uyarınca gönderen veya kabul eden devletin, hangi kişiler üzerinde, hangi koşullarda cezai yargı yetkisini kullanacağını açıklamaya çalışmaktadır. Ayrıca çalışmamızda Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisinin, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi uyarınca öngörülen yargı yetkisine etkisine de yer verilmiştir.

2. CEZA KANUNLARININ YER YÖNÜNDE UYGULANMASI

a. Genel Olarak

Kural ve müeyyide koyma yetkisi devlet egemenliğinin görünüş şekillerinden birisidir. Devletin koyduğu kurallar ve müeyyidelerin hangi coğrafi sınırlar içinde uygulanacağı ise söz konusu kural ve müeyyidenin yer bakımından uygulanması ile ilgili bir konudur. Kural ve müeyyideyi birlikte içeren bir hukuk dalı olarak ceza hukukunun, hangi coğrafi sınırlar içinde uygulanacağı,

başka bir anlatımla yer yönünden uygulanması ulusal hukukun, uluslararası etkileri olan bir işlemdir^[1].

Devletler, ceza hukuklarının uygulama alanını^[2] belirlerken genel olarak herhangi bir uluslararası hukuk kuralı ile bağlı değildirlir^[3]. Bu kapsamda devletler, ceza hukukunun yer yönünden uygulama alanını, diğer devletlerin yetkilerini kapsayacak şekilde de kullanabilirler. Ancak böyle bir durum devletlerin menfaatlerine olmayacağı gibi devletler söz konusu alanlarda işlenen suçları da mutlak şekilde soruşturma ve kovuşturma konusu yapamayacaklardır^[4]. Bununla birlikte başka devletlerin içişlerine karışmalarından dolayı devletlerarası siyasi problemlerin çıkmasına da sebebiyet verebileceklerdir^[5].

Devletler, ceza kanunlarının yer yönünden uygulama alanını belirlerken birden fazla ilkeyi esas almaktadırlar. Genellikle mülkiyet ilkesi, yer yönünden uygulama alanını belirlemede esas ilke olarak ele alınırken^[6], diğer ilkelere de işlenen suçların müeyyidesiz kalmaması için başvurulmaktadır. Devletler çoğun-

- [1] Nitekim Schwarzenberger eski bir çalışmasında, devletlerin kendi yargı yetkilerini belirlerken, ülkesi dışında işlenen suçları da yargılayacak esaslar kabul etmeleri durumunda, ülkeler arasında kanunlar ihtilafının çıkabileceğini belirtmiş ve uluslararası ceza hukukunun, söz konusu ihtilafı çözümlen fonksiyonundan bahsetmiştir (SCHWARZENBERGER, Georg, “*The Problem of an International Criminal Law*”, Current Legal Problems, 3, 1950, s. 265-266. Aynı makale için ayrıca bkz. International Criminal Law and Procedure (Edited by John Dugard and Christine van den Wyngaert), Great Britain 1996, ss. 3-36).
- [2] Hukukun uygulama alanı (jurisdiction) veya ceza hukukunun uygulama alanı (criminal jurisdiction) iki kavramı içinde barındırmaktadır; yetkinin saptandığı yargı alanı (jurisdiction to prescribe) ve yetkinin uygulanacağı yargı alanı (jurisdiction to enforce). Birinci alan, devletin hangi coğrafi alanda işlenen suçlar için yargılama yapmaya kendisini yetkili gördüğü, ikincisi ise fiilen yargılamayı başlattığı alanı ifade etmektedir (O’KEEFE Roger, “*Universal Jurisdiction Clarifying the Basic Concept*”, Journal of International Criminal Justice 2 (2004), s. 736).
- [3] SCHWARZENBERGER, s. 265, 266; KOCA, Mahmut – ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara 2011, s. 603; AKBULUT, Berrin, “*Ceza Hukukunda Suçun İşlendiği Yer*”, in: 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi (Editör: Prof.Dr.Bahri ÖZTÜRK), Ankara 2009, s. 125; DÖNMEZER, Sulhi – ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. 1, 13. Tıpkı Bası, İstanbul 1997, s. 235, 236; TURHAN, Faruk, “*Türk Ceza Kanunu’nun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (m.13)*”, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2005, S. 4, s. 198, 199.
- [4] DÖNMEZER – ERMAN, I, s. 236, 236.
- [5] TURHAN, s. 198, 199.
- [6] Bkz. CİHAN, Erol – YENİSEY, Feridun, “*Türk Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanması ve Evrensellik İlkesi*”, Ord.Prof.Dr. Sulhi DÖNMEZER Armağanı, C. 1, Ankara 2008, s. 557; GARCIA-MORA, Manuel R., “*Criminal Jurisdiction Over Foreigners For Treason and Offences Against The Safety of the State Committed Upon Foreign Territory*”, University of Pittsburgh Law Review, Vol. 19, 1958, s. 567; TEZCAN, Durmuş, “*Uluslararası Ceza Hukukunda Mülkiyet İlkesi (İlkesellik) Prensibi ve NATO Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Londra Antlaşması*”, Askerî Yargıtay’ın 85’nci Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu (6-7 Nisan 1999), Ankara 1999, s. 418.

lukla dört adet ilkeye göre ceza kanunlarının yer yönünden uygulama alanını belirlemektedirler. Bu ilkeler; mülklik veya ülkesellik (territoriality), şahsilik veya kişisellik (active personality – passive personality), koruma veya gerçeklik (protective personality), evrensellik veya adalet ilkeleridir (universality)^[7]. Şahsilik veya kişisellik ilkesi; faile göre şahsilik ve mağdura göre şahsilik olmak üzere iki başlık altında incelenebilmektedir^[8].

Ulusal hukuklarda yaygın olarak kullanılan yukarıda ifade ettiğimiz dörtlü (veya beşli) ayırım, 1935 yılında Amerika'da akademisyenler tarafından oluşturulan ancak resmi bir niteliği bulunmayan “*Harvard Ceza Yargılamasına Dair Taslak Sözleşmesi*”nde^[9]; mülklik (m.4), şahsilik (m.5), koruma (m.7-8) ve evrensellik (m.9-10) ilkeleri şeklinde düzenlenmiş ve bu ilkeler ulusal hukuklar tarafından da benimsenmiştir^[10].

[7] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 603; ARTUK, Mehmet Emin – GÖKCEN, Ahmet – YENİDÜNYA, Ahmet Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara 2009, s.1029 vd.; Commonwealth Secretariat, “*Criminal Jurisdiction: Is it Wide Enough?*” Commonwealth Bulletin, Vol. 34, No. 2, June 2008, s. 357; TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara 2009, s. 70; ÖZTÜRK – TEZCAN – ERDEM – SIRMA – SAYGILAR – ALAN, CMK’nın yer bakımından uygulama alanının tespit edilmesinde ülkesellik, kişisellik ve evrensellik olmak üzere üç ilkenin bulunduğunu ifade etmektedir (ÖZTÜRK, Bahri – TEZCAN, Drumuş – ERDEM, Mustafa Ruhan – SIRMA, Özge – SAYGILAR, Yasemin F. – ALAN, Esra, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara 2010, s. 41); EREM – DANIŞMAN – ARTUK, ceza kanunlarının yer bakımından uygulanmasına ilişkin ilkeleri; mülklik, kişisellik, savunma ve ülke dışı sistemi başlıkları altında değerlendirmektedir (EREM, Faruk – DANIŞMAN, Ahmet – ARTUK, Mehmet Emin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Tümüyle Gözden Geçirilmiş 14. Baskı, Ankara 1997, s. 151, 152); WATSON, Geoffrey R., “*Offenders Abroad: The Case for Nationality-Based Criminal Jurisdiction*”, Yale Journal of International Law, Vol. 17, 1992, s. 43; REYDAMS, Luc, “*Universal Criminal Jurisdiction: The Belgian State of Affairs*”, Criminal Law Forum, Vol.11, 2000, s. 184; KOCA, Mahmut, “*Türk Ceza Kanunu’nun Yer Bakımından Uygulanması*”, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Y. 2, Sa. 5, Nisan 2005, s.24.

[8] AYDIN, Devrim, “*Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması*”, TBB Dergisi, S. 94, 2011, s.132; Türk ceza hukuku öğretisinde TCK’nın 12’nci maddesinin 3. fıkrasında yer alan bir yabancının yabancı ülkede yabancıya karşı suç işlemesi durumunda Türkiye’nin yargı yetkisine sahip olması “*ikame yargı yetkisi*” olarak değerlendirilmektedir (HAMİDE, Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2010, s.464, 465; TEZCAN, Drumuş – ERDEM, M.Ruhan – ÖNOK, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009, s.156). Ayrıca bkz. AYDIN, s. 132, dn. 3; KOCAOĞLU, S.Sinan, “*Evrensel Yetki*”, TBB Dergisi, S.60, 2005, s. 191 vd.; O’KEEFE, s.739.

[9] KOCAOĞLU, s. 191.

[10] Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime, 29AmJIntLSup, 1935, s.439 vd.

b. Yer Bakımından Uygulama İlkeleri

i. Mülkilik İlkesi

Devlet ülkesi sınırları içinde işlenen tüm suçlara, fail veya mağdurların vatandaşlığına bakılmaksızın ilgili ülkenin ceza kanunlarının uygulanmasına mülkilik ilkesi denmektedir^[11]. “*Her suç yereldir.*”^[12] prensibini esas alan mülkilik ilkesi, devletin egemenliği esasına dayanmaktadır. Ülke sınırları içinde işlenen suçlar, ilgili devletin egemenliğine bir meydan okumadır ki, ilgili ülke söz konusu faile yaptırım uygulamak hakkına haizdir. Ayrıca bozulan kamu düzeni ülkesinde suç işlenen devletin devamını sağlamakla zorunlu olduğu bir düzendir ve failin cezalandırılması ilgili yerdeki toplumsal barışın sağlanmasına da yardımcı olacaktır. Devletlerin, kendi ülke sınırları içindeki suçları yargılama ve cezalandırma yetkisi uluslararası hukuka göre kabul görmektedir^[13]. Ceza muhakemesi açısından da, mülkilik prensibinin faydaları bulunmaktadır^[14].

ii. Şahsilik İlkesi

Ülkesel yargı yetkisi, temel bir yetki olmasına rağmen, hemen hemen tüm hukuk sistemleri, ceza hukuklarını ülke dışında da uygulamaya yönelik ilkelere ulusal mevzuatlarında yer vermişlerdir^[15]. Öğretide ülke dışı yetki kapsamında değerlendirilen^[16] şahsilik ilkesi, nerede işlenmiş olursa olsun, ülke vatandaşının fail veya mağdur olduğu suçlarda, ülke kanunlarının uygulanmasını gerektirmektedir^[17].

İlke; ülke vatandaşının fail olduğu durumlarda ceza kanunlarının uygulanması olarak tanımlanan faile göre şahsilik ve mağdur olduğu durumlarda failin ilgili ülke ceza kanununa tabi olmasını ifade eden mağdura göre şahsilik

[11] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s.1029. “*Mülkilik ilkesi, bir devletin ülkesinde işlenmiş olan suçları, fail veya mağdurun vatandaşlığını dikkate almadan cezalandırma yetkisini ifade etmektedir.*” (AKBULUT, s. 125, dn.11); TOROSLU, s.70; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 604; HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Ankara 2008, s. 79; DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara 2007, s. 136.

[12] All crime is local (Commonwealth, s.358).

[13] Draft Convention, s. 480.

[14] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1030.

[15] Uluslararası Adalet Divanı'nın 1927 yılında Bozkurt-Lotus davasında vermiş olduğu karardan alınmıştır. Alıntı için bkz. Commonwealth Secretariat, s. 357, 358.

[16] Faile göre şahsilik, mağdura göre şahsilik ve koruma ilkesi çoğunlukla ülke dışı yetki (extra-territorial jurisdiction) üst başlığı altında değerlendirilmektedir (Commonwealth Secretariat, s. 357, 358); KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 604; yabancılar üzerindeki yargı yetkisi kapsamında eski tarihli ancak kapsamlı bir çalışma için bkz. BECKETT, W.E., “*The Exercise of Criminal Jurisdiction Over Foreigners*”, 6 British Year Book of International Law, 1925, s. 44 vd.

[17] AYDIN, s.135; TOROSLU, s.70; HAKERİ, s. 81.

olmak üzere iki tali ilkeye ayrılabilir. Faile göre şahsiliyet ilkesine^[18] göre devlet, başka ülkede vatandaşı tarafından işlenen suç, vatandaşı ile devlet arasındaki hukuksal bağa dayanarak soruşturma ve kovuşturmaya tabi tutmaktadır. Bu tali ilke, yabancı ülkede bulunan vatandaşların bulunduğu ülke kanunlarına saygılı olmaları ve suç işlememeleri yönünde ilgili devletin ödev yüklediği noktada mantıksal temellerini bulur^[19]. Faile göre şahsiliyet ilkesinin uygulanması için mağdur ile kanununu uygulayacak devlet arasında herhangi bir tabiiyet ilişkisinin bulunması gerekmediği gibi, failin suç işledikten sonra tabiiyetinde meydana gelen değişikliklere de önem atfedilmemektedir^[20]. Faile göre şahsiliyet ilkesinin ceza kanunlarının uygulama alanını belirleyen bir ölçüt olarak ulusal hukuklarda yer almasının nedenlerinin birisi de, artık yavaş yavaş terk edilmekte olan suç nedeniyle vatandaşın geri verilmesine ilişkin getirilen kısıtlamalardır^[21].

- TCK'nın 11'inci maddesinde faile göre şahsiliyet ilkesi düzenlenmiştir. “*Vatandaş tarafından işlenen suç*” başlığını taşıyan maddeye göre yabancı ülkede suç işleyen vatandaşın yargılanabilmesi için^[22];
- Failin, fiili işlediği sırada Türk vatandaşı olması,
- Suçun, yabancı bir ülkede işlenmesi,
- İşlenen suçun 13'üncü maddede yazılı suçlardan biri olmaması,
- İşlenen suçun, Türk kanunlarına göre cezasının alt sınırının bir yıldan az olmaması,
- İşlenen suçun, Türk kanunlarına göre cezasının alt sınırının bir yıldan az olması durumunda zarar görenin veya yabancı hükümetin şikâyetinin bulunması,
- Failin Türkiye'de bulunması,
- İşlenen suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması,
- Türkiye'de kovuşturulabilirliğinin bulunması gereklidir.

Mağdura göre şahsiliyet ilkesi, “*devlet vatandaşını korur*” anlayışının sonucudur ve yargılama yetkisinin, mağdurun vatandaşı olduğu devlete ait olduğunu

[18] “*Vatandaşlığı göz önünde bulundurularak fail hakkında yabancı ülkede işlediği belirli suçlardan dolayı vatandaşı olduğu devletin ceza kanununun uygulanmasını öngören sisteme faile göre şahsiliyet denilmektedir.*” (KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 617; KOCA, s.30).

[19] AYDIN, s. 136; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 617.

[20] AYDIN, s. 136; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 617.

[21] AYDIN, s. 136; DEMİRBAŞ, s. 158.

[22] ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1055-1057; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 617-619.

öngörür.^[23] Devletin vatandaşını koruma görevinin yurt dışında da süreceğinin kabul edildiği ilke de, suçun yabancı bir ülkede, vatandaşa veya ilgili devlet mevzuatına tabi özel hukuk tüzel kişisine karşı işlenmesi halinde ilgili devlet kanunları uygulanacaktır.

Mağdura göre şahsîlik ilkesi TCK'nın 12'nci maddesinde düzenlenmiştir. Türk ülkesi dışında yabancı tarafından işlenen suça hangi kanunun uygulanacağına düzenlendiği 12'nci maddenin ilk fıkrasında Türkiye'nin zararına işlenen suçlar düzenlenirken, 2'nci fıkrasında ise suçun Türk vatandaşına veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisine karşı işlenmesi durumunda Türk kanunlarına göre yargılamanın yapılması için gerekli koşullar düzenlenmiştir.

TCK'nın 12'nci maddesinin 2'nci fıkrasında düzenlenen durum öğretide koruma ilkesi altında da incelenmektedir^[24]. Ancak genel eğilim söz konusu fıkranın mağdura göre şahsîlik ilkesi altında incelenmesidir^[25].

TCK'nın 12'nci maddesinin ilk fıkrasında düzenlenen ve yabancı tarafından Türk ülkesi dışında ancak Türkiye'nin zararına işlenen suçların da çoğunlukla mağdura göre şahsîlik kapsamında incelendiği görülmektedir^[26]. Bu kapsamda, yabancı tarafından Türk ülkesi dışında işlenen ve Türkiye'nin, Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisinin zararına işlenmesi halinde failin Türk kanunlarına göre cezalandırılabilmesi için;

- Fail yabancı olmalı,
- Suç Türk ülkesi dışında işlenmeli,
- Suç 13'üncü maddede yazılı suçlardan olmamalı,
- Suç, Türk kanunlarına göre aşağı sınırını en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suç olmalı,
- Fail, Türkiye'de bulunmalı,
- Suçun Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisinin zararına işlenmesi durumunda suçtan zarar görenin şikâyetinde bulunması,
- Suçun Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisinin zararına işlenmesi durumunda, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması,

[23] AYDIN, s.137.

[24] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1063.

[25] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 169; AYDIN, s. 137; ÖZGENÇ, s. 801; DEMİRBAŞ, s. 162.

[26] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 169; ÖZGENÇ, s. 801; DEMİRBAŞ, s. 162.

- Suçun Türkiye'nin zararına işlenmesi durumunda Adalet Bakanının talebinin bulunması gereklidir^[27].

iii. Koruma İlkesi

Koruma ilkesi veya devleti koruma ilkesinde devlet, yabancı ülkelerde kendi yüksek çıkarlarına karşı işlenen fiilleri kendi kanunlarına tabi kılmaktadır^[28]. Koruma ilkesinde, suçun ülke sınırları içinde işlenmiş olması, fail ya da mağdurun vatandaşı bulunması gerekmez^[29]. Başka bir anlatımla koruma ilkesinin uygulanabilmesi için bağlama noktası, suçun “*devletin güvenliğine veya devlet fonksiyonlarının bütünlüğüne/işleyişine*”^[30] yönelik olmasıdır.

Devletin kendi ülkesi içinde işlenen ve menfaatlerini ihlal eden eylemlere kendi ülke kanunu uygulayabilmesi için mülkîlik ilkesi yeterlidir. Koruma ilkesinin kabulü ile güdülen amaç devletin ülkesi dışında işlenen ancak zararına olan eylemlerin yargılanmasıdır. Ülkenin zararına olan eylemleri ise ülkenin güvenliğini tehlikeye sokan, diğer uluslararası toplum üyeleri nezdindeki saygınlığını yok etmeye yönelen, ülkenin ekonomik düzenini bozmaya yönelen, mali itibarını sarsan, bir bütün olarak vatandaşlarının önemli ortak yararlarına saldırı teşkil eden eylemler şeklinde ifade edebiliriz^[31].

TCK'da iki ayrı maddede devleti koruma ilkesi gözetilerek düzenleme yapıldığını görmekteyiz. Bunlardan ilki, TCK'nın 10'uncu maddesinde düzenlenen görev suçlarıdır. Buna göre, yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı suç işleyen kişilere Türk kanunları uygulanacaktır. Bu kişiler hakkında, yabancı ülkede haklarında mahkûmiyet hükmü verilmiş olması durumunda dahi Türkiye'de yargılama yapılacaktır. Türk ceza hukuku öğretisinde çoğunlukla, yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olan kişilerin işledikleri suçları düzenleyen TCK'nın 10'uncu maddesi faille göre şahsîlik ilkesi altında incelenmektedir^[32]. Ancak, Türkiye namına görev üstlenen kişilerin mutlaka Türk vatandaşı olması

[27] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 620, 621; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1063, 1064; DEMİRBAŞ, s. 162; ÖZGENÇ, s. 801 vd.

[28] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1059; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 621; TOROSLU, vatandaşa karşı işlenen suçları da koruma ilkesi kapsamında değerlendirmektedir (TOROSLU, s. 70); KOCA, s. 35.

[29] AYDIN, s. 139.

[30] AYDIN, s. 140.

[31] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 621.

[32] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1054; DEMİRBAŞ, s. 159; HAKERİ, s. 83; ÖZBEK, Veli Özer, TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, C. 1, 3. Bası, Ankara 2006, s. 230; CENTEL, Nur – ZAFER, Hamide – ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 4. Bası, Ankara 2006, s. 131; AYDIN, s. 137; DÖNMEZER – ERMAN, III, s. 372; ÖZGENÇ, s. 792; ZAFER, s. 459.

gerelmeyeceğinden dolayı TCK'nın 10'uncu maddesinin devleti koruma ilkesi altında inceleyen görüşe katılmaktayız^[33].

Devleti koruma ilkesi kapsamında değerlendirdiğimiz ikinci düzenleme TCK'nın 13/1-b bendinde yer almaktadır^[34]. İlgili bende göre TCK'nın İkinci Kitabı'nın "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı Dördüncü Kısımının Üçüncü (Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar m.299-301), Dördüncü (Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar m.302-308), Beşinci (Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar m.309-316), Altıncı (Milli Savunmaya Karşı Suçlar m.317-325), Yedinci (Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk m.326-339) ve Sekizinci Bölümlerinde (Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar m.340-343) yer alan suçların yabancı veya vatandaş tarafından, yabancı ülkede işlenmiş olması halinde Türk kanunları uygulanacaktır. Bentte yer alan suçlar, Türkiye'nin zararına işlenen suçlar olduklarından dolayı devleti koruma ilkesi kapsamında Türk kanunlarının uygulanabilir olduğu kanaatini taşımaktayız.

TCK'nın 13/1-b bendinde yer alan suçlardan dolayı Türk kanunlarının uygulanabilmesi için Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar (m. 340-343) haricindekiler için Adalet Bakanının talepte bulunmasına gerek yoktur. Ayrıca bu suçlar açısından, yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanı'nın talebi üzerine Türkiye'de yeniden yargılama yapılır^[35].

iv. Evrensellik İlkesi

Evrensellik ilkesi, "insan haklarının evrensel geçerliliği çerçevesinde uluslararası toplumun çok ciddi uluslararası suçları ortaklaşa ve toplumun her bir üyesi için bireysel olarak yargılama yönünde genel bir yükümlülüğünün..."^[36] bulunduğu noktadan hareket eden ve bazı suçların uluslararası toplumun tüm üyeleri tarafından, herhangi bir bağlama noktasına ihtiyaç duymadan yargılama hakkının bulunduğunu ifade eden bir ilkedir. Evrensellik ilkesi, 12 Ağustos 1949 tarihli

[33] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 624.

[34] AYDIN, s. 140; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1063; ayrıca bkz. ÖZTÜRK, Bahri – ERDEM, Mustafa R., Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler (Kişilere ve Mala Karşı Suçlar), Değişiklikler İşlenmiş 5. Bası, Ankara 2007, s. 26.

[35] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1063; AYDIN, s. 141.

[36] KÖCHLER, Hans, Küresel Adalet mi, Küresel İntikam mı?, (Çevirenler: Funda Keskin – Erdem Denk), İstanbul 2005, s. 68.

Cenevre Sözleşmelerinin^[37] yürürlüğe girmesinden itibaren uluslararası insanlı hukukun uygulanması sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir^[38].

Evrensellik ilkesinin uygulamasında, devletin herhangi bir bağlama kurallına ihtiyaç duymaksızın bazı suçlar üzerinde yargılama yetkisinin bulunması esas alınır^[39]. Ancak evrensellik ilkesinde yargılama yetkisinin kullanıldığı suçların nitelikleri önem kazanmaktadır. Evrensellik ilkesinde devletler suçun doğasını göz önüne alarak ceza yargılaması yapmakta ve kendi ceza kanunlarını uygulamaktadırlar^[40].

Evrensel yetki kapsamındaki suçlar, “*insanlığa karşı ve insanlığın düşmanları tarafından işlenen*”^[41] suçlar olarak değerlendirilmekte ve söz konusu suçların

[37] 1864 yılında Cenevre’de imzalanan Sözleşme 1906 ve 1929 yıllarında gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir. 1949 Cenevre Sözleşmeleri, 1864 Sözleşmesi’nin yerine geçmiştir. (ASKIN, Kelly D., “*Prosecuting Wartime Rape and Other Gender-Related Crimes under International Law: Extraordinary Advances, Enduring Obstacles*”, Berkeley Journal of International Law, Vol.:21, 2003., s.200, dn.59); I Numaralı Cenevre Sözleşmesi Savaş Alanında Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Durumlarının İslahına İlişkin Sözleşmedir (1949 Geneva Convention I for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field) (Sözleşme metni için bkz. ROBERTS, Adam – GUELFF, Richard, Documents on the Laws of War, Third Edition, Oxford University Press, 2002, s.195 vd.). II Numaralı Cenevre Sözleşmesi Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Durumlarının İslahına İlişkin Sözleşmedir (1949 Geneva Convention II for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea) (Sözleşme metni için bkz. ROBERTS – GUELFF, s.221 vd.). III Numaralı Cenevre Sözleşmesi Harp Esirlerine Yapılacak Muameleye İlişkin Sözleşmedir (1949 Geneva Convention III to the Treatment of Prisoners of War) (Sözleşme metni için bkz. ROBERTS – GUELFF, s.243 vd.). IV Numaralı Cenevre Sözleşmesi Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşmedir (1949 Geneva Convention IV to the Protection of Civilian Persons in Time of War) (Sözleşme metni için bkz. ROBERTS – GUELFF, s.299 vd.). Cenevre Sözleşmeleri 12 Ağustos 1949’da imzalanmış ve 21 Ekim 1950’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmeleri 12 Ağustos 1949’da imzalamış ve 10 Şubat 1954’de iç hukukuna aktarmıştır. 1977 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek I Numaralı Protokol Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Protokolüdür (1977 Geneva Protocol I Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts) (Protokol metni için bkz. ROBERTS – GUELFF, s.419 vd.). 1977 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek II Numaralı Protokol Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Protokolüdür (1977 Geneva Protocol II Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts) (Protokol metni için bkz. ROBERTS – GUELFF, s.481 vd.). Türkiye Cumhuriyeti her iki protokolü de imzalamamıştır.

[38] KÖCHLER, s. 131.

[39] Ayrıca bkz. CİHAN – YENİSEY, s. 567; LANGER, Máximo, “*The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and The Transnational Prosecution of International Crimes*”, The American Journal of International Law, Vol. 15, 2011, s. 1

[40] KOCAOĞLU, s. 192; THE, Robert, “*State Criminal Jurisdiction*”, 9 Malaya Law Review, July 1967, s. 93.

[41] KOCAOĞLU, s. 193.

faillerinin hiçbir şekilde cezasız kalmaması arzulanmaktadır. Evrensel yargı yetkisi, tarihsel açıdan ilk uluslararası suçlardan biri olarak kabul edilen deniz haydutluğu ile mücadele amacıyla geliştirilmiş bir yetkidir^[42].

Türk ceza hukuku öğretisinde TCK m.12/3'te yer alan düzenleme de evrensellik ilkesi kapsamında değerlendirilmektedir^[43]. Ancak evrensellik yetkisi kapsamında suçun doğasına önem verdiğimiz ve yetki kapsamındaki suçların tüm uluslararası topluma ait olan hukuksal değerleri zedelemesini esas aldığımızdan dolayı TCK m.12/3'te yer alan düzenlemeyi “*ikame yargı yetkisi*” olarak değerlendirecek ancak evrensellik yetkisi kapsamında incelemeyeceğiz.

TCK m.13/1-b devleti koruma ilkesi kapsamında değerlendirildiğinden, söz konusu bent haricindeki suçlar evrensel yargı yetkisi kapsamındaki suçlardır^[44]. Bu suçların ya soykırım veya insanlığa karşı suçlar gibi çekirdek uluslararası suçlar^[45] alanında değerlendirilen veya diğer suçlar gibi çoğunlukla uluslararası sözleşmelerle devletlere cezalandırılması konusunda yükümlülükler getirilen suçlar olduğunu görmekteyiz.

TCK m.13'te yer alan suçların vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi durumunda Türk kanunları uygulanacaktır. Yargılama yapılması Adalet Bakanlığının talebine bağlıdır. Ayrıca evrensel yetkinin kullanılarak Türkiye’de yargılama yapılabilmesi için failin Türkiye’de bulunması gereklidir^[46].

[42] AYDIN, s. 141.

[43] DEMİRBAŞ, s. 163; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1065.

[44] Bu suçlar şunlardır;

a. İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan soykırım (TCK m.76), insanlığa karşı suçlar (TCK m.78), göçmen kaçakçılığı (TCK m.79) ve insan ticareti suçları (TCK m.80).

b. İşkence (TCK m. 94, 95).

c. Çevrenin kasten kirletilmesi (TCK m. 181).

ç. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK m. 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (TCK m. 190).

d. Parada sahtecilik (TCK m. 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (TCK m. 200), mühürde sahtecilik (TCK m. 202).

e. Fuhuş (TCK m. 227).

f. Rüşvet (TCK m. 252).

g. Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (TCK m. 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (TCK m. 152) suçları.

[45] re List ve Others davasında Nüremberg Birleşik Devletler Askerî Mahkemesi (the US Military Tribunal at Nuremberg) “uluslararası suç”u şu şekilde tanımlamıştır: “Uluslararası suç, ciddi olarak uluslararası ilginin konusu olarak düşünülen, evrensel olarak suç kabul edilen ve bu nedenden dolayı olağan durumlarda söz konusu eylem üzerinde yargı yetkisi bulunan devletin münhasıran yargı yetkisine terk edilemeyecek eylemlerdir.” (Kriangsak Kittichaisanee, International Criminal Law, Oxford University Press, New York 2001, s. 3).

[46] ÖZGENÇ, s. 818; evrensellik ilkesi hakkında çeşitli değerlendirmeler için bkz. CİHAN – YENİSEY, s. 563 vd.

3. CEZA HUKUKUNUN YER YÖNÜNDE UYGULANMA ALANININ MÜLKİ AÇIDAN BELİRLENMESİ

a. Genel Olarak

Türk kanun koyucusu, TCK'nın 8'nci maddesinde “*Türkiye’de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır.*” ifadesini kullanarak, Türk kanunlarının yer bakımından uygulanmasında esas ilke olarak mülkiyet ilkesini tercih ettiğini göstermiştir^[47]. Türkiye’de işlenen suç, kimin tarafından işlenirse işlensin Türk kanunları uygulanacaktır.

Mülkiyet ilkesi, ülkede işlenen suçlar için ilgili devlet kanunlarının uygulanmasını öngörmektedir. Mülkiyet ilkesinin ve çalışma konumuz olan NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine tabi personelin söz konusu ilkenin istisnasını oluşturduğu yönündeki açıklamalarımızı yapabilmemiz için suçun işlendiği yer ve ülke kavramlarına açıklık kazandırmamız gerekmektedir.

b. Suçun İşlendiği Yer

Suçun işlendiği yer, hangi ülke kanunun uygulanacağını veya bir ülkenin çeşitli yargı bölgelerinden hangisinin söz konusu suçun soruşturulmasında veya kovuşturulmasında yetkili olduğunun tespiti açısından önem kazanan bir husustur^[48]. Suçun işlendiği yer, suçun maddi unsurlarından olan hareket ve neticenin gerçekleştiği yere göre belirlenmektedir^[49].

Suçun işlendiği yerin saptanması konusunda öğretide çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Bunlar kısaca; hareket, netice, isabet ya da arada tesir ve karma kuramlar şeklinde ifade edilebilir. Hareket kuramı suçun hareketin yapıldığı yerde işlendiğini savunurken, netice kuramı neticeye önem atfederek suçun neticenin meydana geldiği yerde işlendiğini esas alır. İsbet veya arada tesir kuramı, hareketin ilk ve doğrudan doğruya etkisinin meydana geldiği yeri suçun işlendiği yer olarak kabul eder. Karma kuram ise bahse konu ilk üç teoriyi birleştirerek suçun hareketin yapıldığı, neticenin meydana geldiği ve hareketin ilk ve doğrudan doğruya etkisinin gerçekleştiği yerlerde işlendiğini savunur^[50].

Suçun işlendiği yerin tespitinde hangi kuramın esas alınacağı önem kazanmaktadır. Suçun oluşması için kanuni tanımda yer alan hareketin yapılmasının yeterli görüldüğü, ayrıca bir neticenin aranmadığı suçlar, hareketin yapıldığı

[47] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 605.

[48] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1043; AKBULUT, s. 124 vd.

[49] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 605; KOCA, s. 27.

[50] Kuramlar hakkında geniş bilgi için bkz. ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1043 vd.; AKBULUT, s. 132 vd.; DEMİRBAŞ, s. 139; ZAFER, s.451.

yerde işlenmiş sayılacaktır. Ancak hareketin kısımlara bölünebildiği ve söz konusu kısımların farklı ülkelerde gerçekleştiği durumlarda suçun hangi ülkede işlendiğinin tespiti gereklidir. Suçun kanuni tanımında hareketten başka ayrıca bir neticenin de arandığı durumlarda hareket ile neticenin farklı ülkelerde gerçekleşmesi durumunda da uygulanacak kanunun tespiti, suçun hangi ülkede işlendiğinin tespiti ile ilgilidir.^[51]

Türk ceza hukuku öğretisinde çoğunlukla hareket ile neticenin farklı yerlerde gerçekleştirildiği suçlar olarak tarif edilen mesafe suçlarının^[52] kapsamı konusunda tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bazı yazarlar bakımından hareket ile neticenin farklı yerlerde gerçekleştirilmesi mesafe suçunun kabulü için yeterli iken, yer dışında zaman aralığının bulunması gerektiğini^[53] veya hareket ile neticenin arasında siyasal sınır bulunmasını^[54] savunan yazarlar da bulunmaktadır. Hareket ile netice arasında ülke sınırının bulunduğu suçlar konumuzla ilgili bulunduğundan dolayı mesafe suçunun tanımıyla ilgili tartışmalara girmeyeceğiz. Ancak belirtmeliyiz ki, fiilin bir kısmının Türkiye’de, diğer kısmının ise başka bir ülkede veya fiilin Türkiye’de, neticenin ise başka bir ülkede gerçekleştiği, başka bir anlatımla “*kısımlara bölünebilen hareketin ya da hareket ile neticenin farklı siyasal sınırlar içinde gerçekleştiği*”^[55], öğretilerde mesafe suçu olarak anılan suçlarda, suçun işlendiği yerin tespiti çalışma konumuz bakımından ayrıca önem kazanmaktadır.

TCK, “*fiilin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi*” (m.8) durumunda, söz konusu suçun Türkiye’de işlenmiş

[51] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 605.

[52] TOROSLU, s. 72; AKBULUT, s.130; DÖNMEZER – ERMAN, I, s.243; TEZCAN, Durmuş, “*Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri*”, AÜSBFD, C. XXXIX, S. 1-4, 1984, s. 112.

[53] KAYIHAN, İÇEL – DONAY, Süheyl, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım (1. Kitap), Yenileştirilmiş Üçüncü Bası, İstanbul 1999, s. 162.

[54] EREM – DANIŞMAN – ARTUK, siyasal sınır bulunması gerektiğini savunmakta ve mesafe suçlarını dışarıdan içeriye mesafe suçu ve içeriden dışarıya mesafe suçu olarak ikiye ayırmaktadırlar (EREM – DANIŞMAN – ARTUK, s. 165-167). Bazı yazarlar ise hareket ve neticenin ülkedeki farklı yargı bölgelerinde gerçekleşmesi durumunda da mesafe suçunun oluştuğunu belirtirler (CENTEL, Nur – ZAFER, Hamide – ÇAKMUT, Özlem, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Bası, İstanbul 2006, s. 117); “*Hareketin yapıldığı yer ile neticenin gerçekleştiği yer arasında yargısal veya siyasal bir sınırın bulunduğu suçlar* şeklinde tanımlanan mesafe suçları bu bahis bakımından özel bir öneme sahiptir. Mesafe suçu, farklı devletlerin ülkeleri arasında gerçekleşebileceği gibi (örneğin, Türk sınırından ateş eden (A) ’nın Bulgaristan topraklarındaki (B) ’yi öldürmesi), bir devletin çeşitli yargısal bölgeleri arasında da (örneğin, Ankara’da yaralanmış bir kimse için İstanbul’da ölmesi veya İzmir’den Adana’da oturan bir kişiye hakareti içeren bir mektup gönderilmesi durumlarında olduğu gibi) meydana gelebilir.” (ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 1043).

[55] KOCA – ÜZÜLMEZ, s.605.

suç olarak kabul edileceğini ifade etmektedir. TCK, bu düzenlemesi ile karma kuramı benimsemiş gözükmektedir^[56].

TCK m.8’de geçen “*fiil*” kelimesinden maksadın, suç tipinde ifade edilen icrai veya ihmali hareket olduğu kabul edilmektedir^[57]. Dolayısıyla suçun kanuni tanımında yer alan hareketlerden bir kısmının Türkiye’de, bir kısmının ise başka bir ülkede gerçekleştirildiği veya neticenin başka bir ülkede meydana geldiği (içeriden dışarıya mesafe suçları) suçlar ile suçun kanuni tanımında yer alan hareketlerden bir kısmının başka bir ülkede, bir kısmının ise Türkiye’de gerçekleştirildiği veya neticenin Türkiye’de meydana geldiği (dışarıdan içeriye mesafe suçları) suçlarda Türkiye’de işlenmiş kabul edilecektir^[58]. Belirtelim ki 765 sayılı TCK’da açık bir düzenleme olmadığından dolayı, öğretide ve uygulamada, dışarıdan içeriye mesafe suçlarında hareketin ilk ve doğrudan neticesinin Türkiye’de gerçekleşip gerçekleşmediği dikkate alınmakta ve buna göre karar verilmekteydi^[59].

TCK m. 8’de yer alan “*fiil*” kelimesi ile neticeden ayrıca bahsedildiğinden dolayı hareketin kastedildiği anlaşılmalıdır^[60]. Hareket ise suçun kanuni

[56] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1048; “*Sanıklara yüklenen dolandırıcılık suçunun icra hareketlerinin Türkiye’de yapılması ve yurt dışında bulunan banka görevlilerinin yanıtılarak Türkiye’deki banka şubelerine havale yapılmasının sağlanması, dolandırıcılık suçunun; haksız çıkarın Türkiye’de elde edilmesiyle tamamlanması karşısında yargılamaya devam olunarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde, suçtan zarar görenlerin yabancı banka olup suç yerinin yabancı ülke olduğunun kabulü yasaya aykırı...*” (Yarg. 11.CD., 13.07.2006, 6680) (HAKERİ, s. 77).

[57] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 606; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1048; HAFIZOĞULLARI, Zeki, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2008, s. 38; ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Bası, Ankara 2011, s. 783.

[58] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 606; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1048; “*Sanıklara yüklenen dolandırıcılık suçunun icra hareketlerinin Türkiye’de yapılması ve yurt dışında bulunan banka görevlilerinin yanıtılarak Türkiye’deki banka şubelerine havale yapılmasının sağlanması, dolandırıcılık suçunun; haksız çıkarın Türkiye’de elde edilmesiyle tamamlanması karşısında yargılamaya devam olunarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde, suçtan zarar görenlerin yabancı banka olup suç yerinin yabancı ülke olduğunun kabulü gerektiğinden bahisle şikâyet yokluğu nedeniyle davanın durmasına karar verilmesi yasaya aykırıdır.*” (Yarg. 11.CD., 13.07.2006, 4044/6680) (ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, TCK Şerhi, I, s. 154).

[59] Hareketin uzak neticesinin Türkiye’de gerçekleşmesi durumunda fiil Türkiye’de işlenmiş kabul edilmekteydi. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, Bulgar hava sahasında yaralanan bir kişinin İstanbul’da ölmesi dolayısıyla verdiği 1949 tarihli bir kararında, hareketin ilk ve doğrudan neticesinin Bulgaristan’da gerçekleşmesi nedeniyle suçun Bulgaristan’da işlendiğini kabul etmiştir (Bkz. ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1049; karar için bkz. GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, C. I, 3. Bası, Ankara Tarihsiz, s.44-50; karar değerlendirmesi için bkz. DÖNMEZER, Sulhi, “*Yabancı Memlekette İşlenen Suçlar, Siyasi Suçlar ve Nisbi Siyasi Suçlar, Mahkeme İçtihatları II*”, İÜHFİM, C. XV, İstanbul 1949, s. 765 vd.).

[60] AKBULUT, s. 134; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 606.

tanımında yer alan, kanun koyucunun tanımladığı ve müeyyidesini öngördüğü harekettir. Söz konusu hareket icrai bir hareket olabileceği gibi ihmali bir hareket de olabilecektir^[61].

Suçun oluşabilmesi için kanun koyucunun birden fazla hareketin yerine getirilmesini şart olarak düzenlediği birden fazla hareketli suçlarda, hareketlerden birinin Türkiye’de işlenmesi halinde suç Türkiye’de işlenmiş kabul edilecektir^[62].

Seçimlik hareketli suçlarda suç, suçu oluşturan seçimlik hareketlerden herhangi birinin işlendiği yerde işlenmiş olacaktır^[63].

Suçun teşebbüs halinde kalması durumunda, teşebbüsü oluşturan ve fiilin ülke içinde gerçekleştirilen kısmı, suçun Türkiye’de işlenmiş sayılması için yeterli olacaktır^[64]. Buna rağmen başka bir ülkede hareketin, Türkiye’de ise neticenin gerçekleşeceği suçların teşebbüs aşamasında kalması durumunda Türkiye’de işlenmiş sayılıp sayılmayacağı konusunda öğretilerde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bazı yazarlar, suçun teşebbüs aşamasında kalması durumunda failin tasavvuruna göre neticenin gerçekleşmesi gereken yerde de suçun işlenmiş sayılması gerektiği düşüncesindedirler^[65]. Ancak TCK’da bu konuda özel bir düzenleme bulunmadığından, söz konusu ihtimalde hareketin, hareketin kısımlarının veya neticenin Türkiye’de gerçekleştirilmemiş bulunmasından dolayı suçun Türkiye’de işlenmiş sayılmasını kabul etmek mümkün değildir^[66].

Fiilin icrasının devam ettiği suç olarak tanımlayabileceğimiz kesintisiz (mütemadi) suçlarda, kesintisizlik devam ettiği sürece fiilin icrası da devam ettiği için dolayısıyla kesintisizliğin devam ettiği her ülkede suç işlenmiş sayılacaktır^[67]. Bu kapsamda, fiilin icrası herhangi bir şekilde Türkiye’de gerçekleşmesi durumunda, suç kesintiye başka bir ülkede uğrasa bile Türkiye’de işlenmiş sayılacak ve Türk kanunları uygulanacaktır.

Zincirleme (müteselsil) suçta, her biri ayrı suç teşkil eden ancak ceza politikası bakımından tek suç gibi cezalandırılan suçlar söz konusudur. Kanunun aynı hükmünün aynı suç işleme kararı ile aynı kişiye karşı farklı zamanlarda icrası olan zincirleme suçta, zinciri oluşturan suçlardan herhangi birinin Türkiye’de işlenmiş olması halinde Türk kanunları uygulanacaktır^[68].

[61] AKBULUT, s. 134; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 606.

[62] AKBULUT, s. 135.

[63] AKBULUT, s. 135.

[64] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1049; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 607.

[65] EREM – DANIŞMAN – ARTUK, s. 166; ÖZBEK, s. 200.

[66] AKBULUT, s. 136; HAKERİ, s. 78; ZAFER, s. 450.

[67] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 608; kesintisiz suçlarda suçun işlendiği yer ve Türk hukukunda kesintisiz suçla ilişkin farklı görüşler için bkz. AKBULUT, s. 136, 137; “*Kanımızca kesintisiz suçlarda devam eden, hukuka aykırı durumdur. Bu nedenle suç, ihlal devam ettiği sürece işlenmiştir.*” (ZAFER, s.70).

[68] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 609; ZAFER, s. 71.

İştirak halinde işlenen suçlarda, suçun nerede işlenmiş sayılacağına ilişkin bir düzenleme TCK'da bulunmamaktadır^[69]. Bundan hareketle öğretide iştirak kurumunun özellikleri dikkate alınarak sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, suç teşkil eden fiilleri, fail veya müşterek fail olarak gerçekleştiren kişilere Türk kanunları uygulanacaktır. İştirakte bağlılık kuralından dolayı (TCK m.40), yurt dışından suça iştirak eden diğer şerikler hakkında da Türk kanunları uygulanacaktır. Ancak yurt dışında işlenen bir suça Türkiye'den azmettirme veya yardım etme niteliğindeki hareketle iştirak edilmesi durumunda, iştirak hareketlerinin bağımsız bir suç oluşturmaması durumunda, suçun Türkiye'de işlenmemiş olduğu ve şeriklerin ancak TCK m.10-13 kapsamında yargılamalarının yapılacağına ilişkin görüşe iştirak etmekteyiz^[70].

c. Ülke Kavramı

Suçun işlendiği yerin Türk ülkesi olması durumunda mülkîlik ilkesi uyarınca Türk kanunları uygulanacaktır. Bu durumda ülke kavramının ne olduğunu açıklamaya ihtiyaç duymaktayız.

Sözlük anlamı “*Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü*”^[71] olan ülke, hukukta “*devletin öğelerinden birisi olup, kara, deniz, su ve havadan oluşan yeryüzü parçası*”^[72] anlamında kullanılmaktadır.

Ülkenin tespitinde çoğunlukla gerçek anlamda ülke ve farazi anlamda ülke şeklinde ikili bir ayırım yapılmaktadır^[73]. TCK'da suçun hangi hallerde Türkiye'de işlenmiş olacağına ilişkin bir düzenleme içeren 8'inci maddesinde söz konusu ikili ayırımı dolayı olarak benimsemiştir.

TCK'nın Türk kara ve hava sahaları ile karasularından oluştuğunu belirttiği gerçek anlamda ülke, “*...aynı egemenliğe tabi olan kişiler tarafından işgal edilen ve diğer komşu devletlerden sınırlarla ayrılan karar parçası ile bunun üzerindeki hava sahası ile karasularından...*”^[74] ibarettir. Tanımda yer almamasına rağmen ülke kara parçası veya karasuları tarafından çevrili olan iç sular da gerçek anlamda ülke kavramı içinde değerlendirilmektedir^[75]. Zira uluslararası hukukta ülke

[69] ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1049, 1050.

[70] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 609, 610; AKBULUT, s. 145; iştirak halinde işlenen suçlarda suçun ne zaman Türkiye'de işlenmiş sayılacağına ilişkin TCK'da cevapsız bırakıldığına dair eleştiri için bkz. ARTUK, Mehmet Emin – ÇINAR, Ali Rıza, “*Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Altı Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler*”, Türk Ceza Kanunu Reformu İkinci Kitap, Makaleler, Görüşleri Raporlar (Editör: Teoman Ergül), Ankara 2004, s. 74.

[71] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f60a45e4ae798.43051909, Erişim tarihi: 14 Mart 2012.

[72] YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara 1996, s. 849.

[73] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 611; KOCA, s. 25.

[74] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 611.

[75] KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 611; KOCA, s. 25.

ile yalnızca kara ülkesi değil, bunun yanı sıra devletin ulusal sınırları içindeki göller, nehirler; denizle bağlantısı olan ülkeler için iç sularla, kara suları ve tüm bunların üzerindeki hava sahası kastedilmektedir^[76].

Kara ülkesinin sınırları ikili veya çok taraflı antlaşmalar veya uzun süre çekişmesiz olma durumuna göre belirlenmektedir^[77]. Türk kara ülkesi sınırları, denizler ve yapılan ikili antlaşmalarla belirlenen sınırlarla çevrilidir^[78].

Devletin deniz ülkesi, kara ülkesindeki egemenliğinin bir görünüş biçimidir^[79]. Uluslararası Adalet Divanı, Balıkçılık Davasında, devlete kıyılarının ötesinde bulunan deniz kesimi üzerinde tanınan hakkın kaynağının kara ülkesi olduğunu belirtmiştir. Devlet egemenliğindeki deniz kesimi iç sular ve karasularından oluşmaktadır^[80]. 2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun^[81] 1'inci maddesine göre Türk ülkesine dâhil olan karasularının genişliği altı deniz milidir ve Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletlerarasında karasularının anlaşma ile sınırlandırılabilmesi mümkündür. Ayrıca daimi liman tesisleri kıyının bir parçası sayılmaktadır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafından kalan sular ve dış limanlar iç sulara dâhil olmak suretiyle Türk ülkesi içinde değerlendirilecektir (m.4). Türk karasularının genişliğini tespit eden 1'inci maddenin son fıkrasında, Bakanlar Kurulu'na belirli denizler için o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları göz önünde tutarak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, karasuları genişliğini altı deniz milinin üstünde tutma yetkisi verilmiştir. Bakanlar Kurulu, söz konusu yetkiye dayanarak 2674 sayılı Kanundan önce ilan edilen ve Ege Denizinde altı mil, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil olan karasuları genişliğinin sürdürülmesine karar vermiştir^[82].

[76] TOLUNER, Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği) 5. Bası (Tıpkı), İstanbul 1996, s. 31; ÇELİK, Edip F., Milletlerarası Hukuk, İkinci Kitap, İstanbul 1987, s. 7; ÜNAL, Şeref, Uluslararası Hukuk, Ankara 2005, s. 108 vd.; DEĞİRMENCİ, Olgun, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu (Kara Para Aklama Suçu), Ankara 2007, s. 461.

[77] DEĞİRMENCİ, s. 461.

[78] TOLUNER, s. 32.

[79] TOLUNER, s. 66.

[80] TOLUNER, s. 66.

[81] 20 Mayıs 1982 tarihinde kabul edilmiş ve 29 Mayıs 1982 tarih ve 17708 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

[82] Bakanlar Kurulu, Karasuları Kanunu'nun 1'inci maddesindeki yetkiye dayanarak 29 Mayıs 1982 tarih ve 8/4742 sayılı Kararı ile "Türkiye'yi çevreleyen denizlerin özellikleri ile hakkaniyet ilkesi göz önünde bulundurulmak suretiyle bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce karasularının genişliği ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut olan durumun sürdürülmesi" ne karar vermiştir (ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1033). Ayrıca bkz. KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 612; DEMİRBAŞ, s. 138; KOCA, s. 25, 26.

Devletin kara ülkesi ile deniz ülkesi üzerindeki hava sahası hava ülkesini oluşturmaktadır. Devletlerin hava ülkesindeki egemenlik haklarına ilişkin çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Egemenlik kuramına göre, her devlet hava ülkesinde mutlak bir egemenliğe sahiptir. Serbesti kuramı ise hava ülkesinin açık deniz gibi kabul edilmesini ve uluslararası niteliğe sahip olması gerektiğini esas almaktadır. Hava bölgeleri kuramı ise devlet hava ülkesini kuşaklara ayırmakta ve her bir kuşak bakımından geçiş rejimini ayrı düzenlemektedir^[83]. Uluslararası antlaşmalarda ise devletin hava ülkesi üzerindeki egemenlik hakkı, “zararsız geçiş hakkı” ile sınırlandırılmaktadır^[84].

Farazi ülke ise yukarıda ifade edilen ve devletin kara, deniz ve hava ülkesine dâhil olmayan ancak ilgili devlet ile güçlü bağı nedeniyle devlet ülkesi gibi kabul edilen yerlerdir. Nerede bulunursa bulunsun devletin savaş gemi ve uçakları^[85], açık deniz veya hava sahasında buldukları sürece ticari gemi ve uçaklar ile askerî işgal altında bulunan yerler farazi ülke olarak kabul edilmektedir^[86]. Ayrıca Türk hukuku bakımından TCK m. 8’de yer alan düzenleme dikkate alınarak Türkiye’nin kıt’a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilen sabit platformların da farazi anlamda ülke olarak kabul edildiğini ifade etmek gerekir.

Türk hukuku bakımından Türk ülkesinde işlenen suçtan bahsedebilmek için fiilin tamamen veya kısmen gerçek anlamda ülkede işlenmesi veya neticenin gerçek anlamda ülkede gerçekleşmesi gerekmektedir. Ayrıca açık denizde veya bunun üzerinde bulunan Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla, nerede bulunursa bulunsun savaş gemi araçlarında veya bu araçlarla, Türkiye’nin kıt’a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilen sabit platformlarda veya bu platformlara karşı işlendiğinde suç Türkiye’de işlenmiş sayılacaktır (TCK m.8).

[83] Detaylı bilgi için bkz. TOLUNER, s. 39-40; ayrıca bkz. ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1038; EREM – DANIŞMAN – ARTUK, s. 157; geniş bilgi için bkz. ERMAN, Askerî Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul, 7. Bası, İstanbul 1983, s. 43 vd.

[84] DÖNMEZER – ERMAN, I, s. 241; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 1038, 1039; TOLUNER, s. 42; EREM – DANIŞMAN – ARTUK, s. 158; geniş bilgi için bkz. ERMAN, s. 43 vd; uluslararası uzay istasyonları üzerindeki cezai yargı yetkisi hakkında bkz. RATNER, Stacy J., “*Establishing the Extraterrestrial: Criminal Jurisdiction and the International Space Station*”, Boston College International & Comparative Law Review, Vol. XXII, No. 2, 1999, s. 323 vd.

[85] Bir hava taşıt aracının askerî araç sayılabilmesi için taşınması gerekli nitelikler hakkında bkz. ERMAN, s. 41 vd.

[86] DÖNMEZER – ERMAN, I, s. 242; EREM – DANIŞMAN – ARTUK, s. 165; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 612; HAFIZOĞULLARI, s. 39.

4. NATO KUVVETLER STATÜSÜ SÖZLEŞMESİ

a. Genel Olarak

Mülkîlik sistemi, devletin ülkesi içinde işlenen suçlarda ceza kanunlarının uygulanmasını, failin suçun işlendiği ülkenin ceza yargısına tabi olmasını gerektirmektedir. Ancak mülkîlik ilkesinin bazı istisnaları da bulunmaktadır. Ceza kanununun kişi bakımından uygulama alanı kapsamında değerlendirilen bu istisnalardan birisi de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) teşkilatına üye devletler arasında yapılan ve 10 Mart 1954 tarih ve 6375 sayılı Kanunla iç hukuka aktarılan “*Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme*” (Status of Forces Agreement–SOFA) kapsamındaki asker kişilerdir.

Kuvvetler Statüsüne Dair Sözleşme, kabul eden devletin ülkesinde işlenen bazı suçlar bakımından, kabul eden devletin yargı yetkisine bazı kısıtlamalar getirmektedir. Bununla beraber belirtmeliyiz ki, söz konusu Sözleşme, herhangi bir şekilde gönderen devlete kabul eden devletin vatandaşlarını yargılama hakkını vermemektedir (Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi m. VII/4)^[87].

b. Yabancı Askerî Kuvvetlerin Hukukî Statüsünü Düzenleyen Antlaşmalar

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine kadar olan süreçte yabancı askerî kuvvetlerin hukukî statüsünü düzenlemeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu çalışmaların sonunda tek taraflı ve çok taraflı antlaşmalar akdedilmiştir. Bu çalışmalar ve antlaşmalar; özelliklerine göre savaş zamanı ve barış zamanı antlaşmaları^[88], Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yapılan antlaşmalar^[89], yabancı askerî kuvvetlerin yargı bağımsızlığından ilk kez bahseden Schooner Exchange vs. McFaddon Davası ve sonrasındaki gelişmeler^[90] olmak üzere bazı bölümlere ayrılmıştır. Yapılan tüm sınıflama çalışmalarının içerisinde istisnaları da görmek mümkün olduğundan, hukuk alan yazınındaki konu ile ilgili gelişmeleri tarihsel süreç içerisinde sırasıyla verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

[87] Ayrıca bkz. ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 211.

[88] SCHWARTZ, Murray L., International Law and the NATO Status of Forces Agreement, Columbia Law Review, Vol. 53, No. 8 (Dec., 1953), s. 1095-1100.

[89] PAGANO, Daniel, L., Criminal Jurisdiction of United States Forces in Europe, Pace International Law Review, Paper 34, 1992, s.190-199.

[90] BAXTER, R.R., Criminal Jurisdiction in the NATO Status of Forces Agreement, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 7, No. 1, Jan. 1958, s.34; LEPPER, Steven J., “A Primer on Foreign Criminal Jurisdiction”, The Air Force Law Review, Vol. 37, 1994, s. 170.

Uluslararası hukukta, ülkeler arasında bir antlaşmanın mevcut olmaması durumunda, yabancı askerî kuvvetlerin yargısına tabi olacağı ülkenin tespiti bakımından uzun süreçlerden sonra oluşan iki prensip uygulanmış gelmiştir. İlk prensip, daha etkili ülkelerin ileri sürdükleri bayrak ülkesi kanunudur. İkincisi ise işgal edilen ülkelerin ileri sürdükleri ülkesel egemenlik doktrindir^[91].

Askerî kuvvetlerin statüsüne ilişkin ilk vakayı Schooner Exchange vs. McFaddon davasında ABD Yüksek Mahkemesi ortaya koymuştur^[92]. Amerikan vatandaşlarına ait olan Exchange adındaki gemi 1810 yılında Fransız Devleti tarafından açık denizde yakalanıp müsadere edilmiş ve savaş gemisine çevrilmiştir. Bu gemi 1811 yılında ABD'nin Philadelphia limanına gelmiş ve geminin eski sahipleri geminin kendilerine iadesi için dava açmıştır. Yerel mahkeme davacının talebini reddetmiş, istinaf mahkemesi ise bu kararı bozmuştur. Neticede Yüksek Mahkemede dava temyiz edilmiştir. Yüksek mahkeme başyargıcı Marshall kaleme aldığı kararda “bir ülkenin kendi sınırları içerisinde mutlak yargı yetkisine haiz olmasına rağmen, diğer ülkeye serbest geçiş hakkının tanınması, geçişleri sırasında bu kuvvetler üzerinde bütün yetkilerin kullanılmasından vazgeçilmesi anlamına gelir ve yabancı kuvvet kumandanına ordunun idaresi için gerekli olan disiplini kullanmak ve ceza vermek iznini verir.” diyerek federal mahkemenin kararını onamıştır^[93].

1898 yılında Milletlerarası Hukuk Enstitüsü savaş gemilerinin savaş ve barış zamanlarında statülerini belirlemek üzere “Yabancı Limanlardaki Geminin ve Mürettebatının Yasal Statülerine İlişkin Düzenlemeler” başlığı ile bir kod yürürlüğe koymuştur. Bu çalışmada suçun gemide işlenmesi, gemi dışında görev sebebiyle işlenmesi ve gemi dışında işlenmesi durumları düzenlenmiştir. İlk iki durumda geminin bayrağının ait olduğu ülkeye yargı yetkisi tanınırken, üçüncü durumda yerel mahkemeye yargı yetkisi tanınmıştır. Ayrıca gemide işlenen bir suç sebebiyle gemi kaptanının suçluyu yerel makamlara da verebileceği belirtilmiştir. Alınan bu kararlar 1928 yılında tekrar onaylanmış ancak hiçbir ülke tarafından resmi olarak kabul edilmemiştir^[94].

Birinci Dünya Savaşı'nda bayrak ülkesi kanununa istinaden gönderen ülkenin yargılama yetkisi genel kabul görmüştür^[95]. Bu dönemde Fransa'da

[91] PAGANO, s.190.

[92] PAGANO, s.190; HEMMERT, Steven G., “Peace-Keeping Mission SOFAs: U.S. Interests in Criminal Jurisdiction”, Boston University International Law Journal, Vol. 17, 1999, s.217.

[93] DRAPER, Gerald I.A.D., “The Exercise of Criminal Jurisdiction under the NATO Status of Forces Agreement”, 1951, Transactions of the Grotius Society, Vol. 44, Problems of Public and Private International Law, Transactions for the Year 1958-59 (1958), s.12-13; PAGANO s.190-191; BAXTER s.72; SCHWARTZ s.1104-1106.

[94] SCHWARTZ, s. 1100.

[95] PAGANO, s. 194.

bulunan müttefik kuvvetler Fransa'nın göstermiş olduğu rıza üzerine yerleştikleri alanlarda tam kontrol kurmuşlar ve askerî mahkemeleri mutlak yargı yetkisini kullanmaya haiz olmuştur. Bu yönüyle NATO antlaşmalarından ayrı bir durum ortaya çıkmıştır^[96].

1928 yılında Latin Amerika ülkeleri Bustamente Kod'unu kabul etmişlerdir. Bu koda göre dost askeri birliklerin o ülkeden geçişi sırasında icra ettikleri görevlerde veya o devlete ait gemi veya uçakta işlenen suçlar haricinde kabul eden ülke mutlak yargı yetkisine sahip olmuştur^[97].

1933 yılında Büyük Britanya'nın egemenliği altında bulunan devletlerle ilgili benimsediği "*Konuk Kuvvetler Sözleşmesi*"nde, sadece disiplin ve iç idari işlerle ilgili kuvvetin mensuplarının fiillerine yönelik ilgili devlet askerî mahkemelerinin mutlak yargı yetkisi kabul edilmiştir. Bu sözleşmede konuk devletin hiçbir mensubu yerel yargının yetkisi dışında tutulmamıştır^[98].

1936 yılında Mısır'daki İngiliz kuvvetlerine yönelik Mısır ve Büyük Britanya arasında yapılan antlaşmada İngiltere'ye mutlak yargı yetkisi tanınmıştır^[99].

İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan iki taraflı antlaşmalarla ülkeler birbirlerine değişik imtiyazlar tanımışlardır. Bu antlaşmalarda nispeten güçlü olan devletin mutlak yargı yetkisini aldığı, bayrak ülkesi kanunu ve ülkesel egemenlik doktrininin aynı anda uygulandığı görülmüştür.

1940 yılında İngiltere'de konuşlu müttefik kuvvetler için 1933 yılında imzalanan sözleşmenin koşullarına benzer olan "*Müttefik Kuvvetler Sözleşmesi*" imzalanmıştır. Bir önceki sözleşmeye ilaveten adam öldürme ve tecavüz suçlarında sadece Birleşik Krallık sivil mahkemelerinin yetkili olması koşulu getirilmiştir. Kabul eden devletin yargı yetkisinde olan ayrıca gönderen devletin disiplinine karşı işlenen suçlarda hem sivil mahkemelerin hem de askerî mahkemelerin öncelikli yargı yetkileri tanınmış ve bu önceliğin koşulları ilgili ülkelerle yapılan ikili antlaşmalarla ortaya konulmuştur^[100].

İkinci Dünya Savaşının sürdüğü yıllarda fazla sayıda Amerikan askeri personelinin Büyük Britanya'ya gelmesiyle, 1940 yılında uygulamaya konulan sözleşme koşullarının Amerikan askerî kanunlarının da kapsadığı alanlarla birlikte tüm ABD birliklerine uygulanması planlanmıştır. ABD'ye tatmin edici gelmeyen bu durum mektup teatisi suretiyle çözümlenmiş ve ABD askerî mahkemelerine mutlak yargı yetkisi veren "*Amerika Birleşik Devletleri Sözleşmesi*"

[96] SCHWARTZ, s. 1095.

[97] SCHWARTZ, s. 1101.

[98] SCHWARTZ, s. 1096.

[99] BAXTER, s.73.

[100] SCHWARTZ, s.1096.

1942 yılında İngiltere tarafından kabul edilmiştir. Mutlak yargı imtiyazı veren bu sözleşme benzersiz olma özelliği ile anılmıştır^[101].

1940 yılında Birleşik Krallık ve sürgündeki Çekoslovakya hükümeti arasında yapılan “*Anglo-Çekoslovak Antlaşması*”yla İngiltere büyük imtiyazlar elde etmiştir. Askerî disipline aykırı suçlarda bile kabul eden ülkenin kanunları bu suçu cezalandırıyorsa, ilgili ülkeye öncelikli yargı yetkisi verilmiş, diğer bütün suçlarda kabul eden ülkeye mutlak yargı yetkisi tanınmıştır^[102].

1948 yılında Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve Birleşik Krallığın taraf olduğu Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile resmi anlaşmazlıkların hukuki çözümünü sağlamak üzere yakın işbirliğini tesis etme amacı güdülmüştür. Bu antlaşmada kabul eden devletteki dost yabancı askeri kuvvetlere herhangi bir yargı bağımsızlığı tanınmamış, mutlak yargı yetkisi sadece kabul eden devlete verilmiştir. Ortaya çıkabilecek hukuksal anlaşmazlıklarda mülkîlik prensibinin uygulanması kararlaştırılmıştır^[103].

1951 yılında ABD; İzlanda, Filipinler, Danimarka ve Suudi Arabistan ile 1952 yılında ise Japonya ile iki taraflı antlaşmalar imzalamıştır. Akdedilen bu antlaşmalar ile ABD kendi askerî kuvvetleri üzerinde mutlak yargı yetkisine haiz olmuştur^[104].

2’nci Dünya Savaşından sonra yaşanan süreç ise şöyledir: NATO Antlaşmasının koşullarıyla yakından ilgili olan antlaşmalar ülkeler arasında barış zamanında yapılan antlaşmalar olmuştur. Barış zamanlarında yabancı topraklardaki dost kuvvetlerin mutlak bağımsızlığı ülkeler tarafından tanınmamıştır^[105]. Sadece Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, askerlerinin konuşlu bulunduğu ülkelere geniş imtiyazlar elde ederek mutlak yargı yetkisi sağlamıştır^[106]. Bu savaştan sonra da bu duruma yönelik çalışmaların yapılması kaçınılmaz olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra barışın yeniden tesis edilmesiyle birlikte yabancı ülkelere bulunan ABD askerî birliklerinin istifade ettikleri yargı bağımsızlıkları o ülkelere bir takım tartışmalara ve beraberinde huzursuzluk yaratmıştır^[107].

c. NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi İle İlgili Genel Açıklamalar

1949 yılında hayata geçirilen Kuzey Atlantik Antlaşmasında^[108], antlaşmaya taraf devletlerin silahlı kuvvetlerinin barış zamanında uzun süreli olarak diğer

[101] SCHWARTZ, s.1096.

[102] PAGANO, s. 197.

[103] PAGANO, s. 199.

[104] SCHWARTZ, s. 1098, 1099.

[105] SCHWARTZ, s. 1098.

[106] SCHWARTZ, s. 1097.

[107] BAXTER, s. 73.

[108] “*Ortak savunma ve yardım zorunluluk ve ihtiyaçlarını gerçekleştirmek isteyen bazı Devletler, 4 Nisan 1949 tarihinde Washington’da Kuzey Atlantik Antlaşmasını akdetmişler ve bu anlaşmayı*

bir taraf devletin ülkesinde konuşlanabileceği belirtilmiştir. Böyle bir durumun vuku bulması halinde tüm üye ülkelerin kuvvetlerinin statülerinin ve kaza yetkilerinin kullanılmasına dair prensiplerin resmi bir belgede tanımlanması zaruri bir hal almıştır^[109]. Konuk kuvvetlerin statüsüne ve yargı bağımsızlığına dair uluslararası hukuk kurallarındaki görüş ayrılıkları, daha önce imzalanan antlaşmaların koşullarının o ana özel oluşturulması, genellikle antlaşmaların iki tarafı olması ve savaş zamanı yapılması, sorunları tüm boyutlarıyla ortaya koyan ve çözüme kavuşturan yeni bir antlaşmanın yapılmasını gerektirmiştir^[110].

Yeni bir antlaşma ile ilgili iki yaklaşım ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki tüm ülkelerin karşılıklı olarak ikili antlaşmalarla sorunu aşmaları, ikincisi ise yapılacak çok tarafı antlaşma ile konunun çözüme kavuşturulması olmuştur. Çok tarafı antlaşmaların anlaşılır ve açık olması, tüm taraf ülkelere eşit haklar tanınması ve NATO'ya üye tüm ülkelerin temel hukuk ve idare prensiplerinde ortak kanaate sahip olmaları, çok daha zor olan ikili antlaşmalar yerine çok tarafı antlaşmanın ihdas edilmesini kolaylaştırmıştır^[111].

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan barış döneminde fazla sayıdaki yabancı askerî kuvvet, sivil personel ve yakınlarının Sözleşmeye tabi diğer ülkelerde bulunması yargı yetkisi problemlerini doğurmuştur. Savaş zamanında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin imzalamış olduğu ve mutlak yargı yetkisi de dâhil birçok imtiyaz elde ettiği antlaşmaların o ülkelerde huzursuzluk yaratmaya başlaması, gönderen devlet vatandaşlarının olası problemlerinin çözüme kavuşturulmak istenmesi, hem gönderen hem de kabul eden devlet için tatminkâr olan yeni bir antlaşmanın yapılmasını zaruri kılmış ve bu NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin hazırlanmasına yol açmıştır^[112].

Tüm bu düşüncelerden hareketle 19 Haziran 1951 tarihinde Londra'da "*Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme*" (NATO Status of Forces Agreement: NATO SOFA) imzalanmıştır. Bu sözleşmeye 1954 yılında Türkiye, 1955 yılında Yunanistan taraf

uygulamakla yükümlü bir teşkilat (North Atlantic Treaty Organisation – NATO) kurmuşlardır. Türkiye bu anlaşmaya 1952 tarihli bir protokolle katılmış ve bu protokol 18.2.1952 tarih ve 5882 sayılı Kanunla onaylanmıştır." (ERMAN, s. 104, 105).

[109] HARTOV, Mette Prasse, "NATO Status Of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application", Baltic Defence Review, No.10, Volume 2\2003, s. 48; DRAPER, s. 9; BAXTER, s. 74; MCCORMICK, Michael J., "European Union, NATO SOFA, and the Challenges Ahead for Us: Military Operations", A Report Of The Judge Advocate General's School For The US Air Force, (Report's Number C102-152), 2002, s. 9.

[110] DRAPER, s. 9.

[111] HARTOV, s. 48.

[112] MOORE, Frederick T., "Criminal Jurisdiction in Overseas Areas", The Journal of Politics, Vol. 21, No. 2 (May, 1959), s. 277,278; MCCORMICK, s. 7, 8.

olmuşlardır. Sözleşme her biri oldukça uzun şekilde kaleme alınmış 20 maddeden oluşmaktadır^[113].

2007 yılı Haziran ayına kadar NATO üyesi 26 ülke ve NATO BİO programına dâhil 24 ülke NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesini imzalamışlardır. ABD'nin dünya genelinde 115 ülke ile Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi benzeri ikili antlaşmaları^[114] bulunmaktadır^[115].

d. NATO Kuvvetler Sözleşmesi Kapsamında Bazı Kavramların Açıklanması

(1) Kuvvet Mensupları

Sözleşmede “*kuvvet mensupları*” terimi, NATO üyesi bir devletin resmi görevli olarak diğer bir NATO devletinin Kuzey Atlantik Antlaşması sahası içindeki ülkesinde bulunan kara, deniz veya hava silahlı kuvvetlerine mensup personelini ifade etmek için kullanılmıştır^[116]. “*Kuvvet mensubu*” tabiri NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi'nin 1/1(a) maddesinde tanımlanmıştır. Tanımda yukarıdaki ifadeye ek olarak “*belirli şahısların, birliklerin veya teşkillerin kuvvet veya kuvvete dâhil sayılıp sayılmayacakları iki ilgili ülke tarafından birbirleri ile yapılacak antlaşmalarla sağlanabilecektir.*” denmektedir.

Sözleşme kapsamında kuvvet mensubu olabilmek için üç şartın varlığı gereklidir:

a. İlk şart sözleşmecî devletlerden birisinin kara, deniz veya hava silahlı kuvvetlerinden birisine mensup olmaktır. Bununla birlikte silahlı kuvvetler tarafından istihdam edilen sivil personel, kuvvet mensubu olarak kabul edilmemektedir. Gönderen devletin silahlı kuvvetlerine mensup olan kişinin, kabul eden devletin vatandaşlığını da aynı zamanda taşıması durumunda Sözleşmenin

[113] AKİPEK, Ömer İ., “NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife Kavramı ve Türkiyede’ki Tatbikatı”, AÜHF, C. 24 , Sa. 1, 1967, s. 10; DRAPER, s. 10; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 210.

[114] MASON, Chuck R., “*Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized?*”, Congressional Research Service Report for Memmbers And Committees of Congress, 2011.

[115] İkinci Dünya Savaşından sonra SSCB'nin Varşova Paktına üye ülkelerle, SSCB'nin dağılmasından sonra da Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetlerinde kalan silahlı kuvvet unsurlarının geri çekilmeleri esnasında Baltık Ülkeleri ile SOFA benzeri antlaşmalar imzaladığı bilinmektedir (WOODLIFFE, John, “*The Stationing of Foreign Armed Forces Abroad in Peacetime*”, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 43, No. 2 (Apr., 1994), s. 444–448; MOORE, s. 285.

[116] HARTOV, s. 51, AKİPEK, s. 10; “Kuvvet mensuplarından” anlaşılan, NATO Kuvvetleri Sözleşmesine taraf olan gönderen devletin, yine aynı antlaşmaya taraf olan kabul eden devlet ülkesinde, resmi bir vazife ile bulunduruğu, kara, deniz ve hava kuvvetleri personelidir (NATO Kuvvetler Sözleşmesi, m. 1/1-a) (ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 212); ERMAN, s. 106.

7. Maddesinin 4'üncü fıkrası uyarınca, gönderen devlet aynı zamanda kabul eden devlet vatandaşlığına da sahip olan kuvvet mensubu üzerinde yargı yetkisini kullanabilecektir^[117].

b. İkinci olarak Kuzey Atlantik Antlaşmasına taraf olan bir devletin ülkesinde bulunmak gereklidir. Bu durumda kuvvet mensubu kendi ülkesinde bulunduğu sürece Sözleşmede yer alan koşul gerçekleşmediğinden, ulusal yargı yetkisi bakımından problem de yaşanmayacaktır. Bununla birlikte 28 Ağustos 1952 tarihinde Paris'te "*Kuzey Atlantik Antlaşması Mucibince Kurulmuş Olan Milletlerarası Askerî Karargâhlarının Statüsüne Müteallik Protokol*"^[118] uyarınca, kuvvet mensubunun kendi ülkesinde bulunan karargâhlarda görev alması durumunda ilgili Protokol hükümleri uygulanacaktır^[119].

c. Son olarak ilgili ülkede askerî hizmet ve görevin yerine getirilmesi maksadıyla bulunmak gereklidir. Bu kapsamda ortaya çıkan ilk sorun, izinlilerin durumuna ilişkin olmuştur. Sözleşmede bu konuda bir düzenleme bulunmamasına karşın, hazırlık çalışmalarından çıkarılan anlam uyarınca, izinliler kabul eden devlet ülkesinde iznini geçirmekte ise askerî hizmet ve görevin ifası nedeniyle bulunduğu kabul edilmektedir. İkinci mesele ise firariler bakımındandır. Bu konuda da Sözleşmede açıklık bulunmamasına karşın, Sözleşmenin 3'üncü maddesinin 4'üncü fıkrası uyarınca gönderen devlet makamları, 21 günü geçen firar ve izin tecavüzü olaylarını kabul eden devlet makamlarına bildirmekle yükümlüdür^[120].

Gerek hangi şahısların o ülkenin kara, deniz veya hava kuvvetleri personeli sayılacağı gerekse yapılacak ilave antlaşmalarla bu hususun genişletilip genişletilemeyeceği hususu NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi hazırlık çalışmaları sonrasında tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Hartov, kuvvetin sadece askerleri değil silahlı kuvvetler bünyesindeki ortak amacı ifa edecek tüm bireyleri kapsayacak şekilde yorumlanabileceğini ve buradaki temel dayanağın ise bireylerin askerî emir komuta zincirine dâhil olmaları olduğunu belirtmektedir^[121].

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi, ülkelerin gönderdiği ve kabul ettiği yabancı unsurları üçe ayırmış ve o şekilde tanımlamıştır. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri "*kuvvet mensubu*" unsurunun içeriğini geniş tutarak "*sivil unsur*"ları da buraya dâhil etmek istese de 1949 yılında imzalanan Brüksel Antlaşmasına taraf bazı Avrupa devletlerinin, sivil şahısların askeri mahkemelerde yargılanamayacağı ısrarı farklı tanımların yapılmasına neden olmuştur^[122].

[117] ERMAN, s. 106.

[118] 10 Mart 1954 tarih ve 6375 sayılı Kanunla iç hukuka aktarılmıştır.

[119] ERMAN, s. 107.

[120] ERMAN, s. 107.

[121] HARTOV, s. 51-52.

[122] HARTOV, s. 51; MOORE, s. 293.

Birleşik Devletler bu sorunu ikili antlaşmalar ve sözleşmenin verdiği hakları kullanarak aşmaya çalışmaktadır.

(2) *Sivil Unsur*

NATO Kuvvetler Statüsü'nün 1/1 (b) bendi gereğince “*sivil unsur*” kavramı ile “*bir akit tarafın kuvvetlerine refakat eden, bu tarafın ordusu hizmetin bulunan ve tabiiyetsiz, Kuzey Atlantik Antlaşmasına taraf olmayan bir devletin veya ülkesinde kuvvetin vazifeli bulunduğu devletin uyruğu olmayan yabut mutaden o devletin ülkesinde mukim bulunmayan şahıslar...*” kastedilmektedir.

Tanımdan anlaşılan “*sivil unsur*”un, NATO üyesi bir devletin askerî kuvvetlerine eşlik ederek bu devletin ordusunun hizmetinde bulunan şahıs olması gerekmektedir. Öncelikle belirtelim ki, sivil unsurun, asker kişi olmaması gereklidir. Eğer asker kişi sıfatını taşıyorsa sivil unsur olarak değil, kuvvet mensubu olarak değerlendirilecektir^[123]. Sivil unsurun, bir kuvvete refakat etmesi ve kuvvet tarafından istihdam edilmesi gereklidir. Dolayısıyla, gönderen devletin, kabul eden devlet ülkesinde kuvveti bulunmuyorsa, söz konusu kuvvete refakat eden ve kuvvet tarafında istihdam edilen sivil unsurunun bulunması da imkânsızdır^[124].

Ancak, bu şahısların sivil unsur mensubu sayılabilmeleri için, vatansız olmamaları, kabul eden devletin vatandaşı olmamaları, buna mukabil ya hizmetinde bulunduğu devletin ya da NATO'ya dâhil başka bir devletin vatandaşı olmaları ve son olarak kuvvetin bulunduğu ülkede ikametgâh sahibi olmamaları gerekmektedir^[125].

“*Sivil unsur*” tanımı açık ve anlaşılır olsa da bazı yorumlardan kaynaklanan sorunlar meydana gelmektedir^[126]. ABD silahlı kuvvetlerinde vatansız birçok sivil işçi çalışmaktadır. Sivil unsur tanımının içine sokulamayan bu şahıslar ABD tarafından “*kuvvet*” unsurunun içinde değerlendirilmektedir. “*Sivil unsur*” tanımında ‘eşlik etmek’ ve ‘hizmetinde bulunmak’ ifadeleri kullanılmıştır. Artan sayılarda sivil personel ordularda istihdam edilmektedir. Bunlar kantin görevlileri, müteahhitler, sosyal tesis çalışanları ve öğretmenlerden Kızıl Haç mensuplarına kadar değişik görevleri yerine getiren kişilerdir. NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi hazırlanırken bazı devletler “*kuvvet*”e uygulanan imtiyazların “*sivil unsur*”lara verilmesinin uygun olmayacağını değerlendirerek

[123] ERMAN, s. 108.

[124] “Sözleşmenin tarafımızdan yayınlana Türkçe metninde kullanılan ‘bu tarafın ordusu hizmetinde’ deyimi, Fransızca metninde ‘bu tarafından ordularından (yani kara, deniz ve hava ordularından) biri tarafından istihdam edilen’ şeklinde ifade olunmuştur ki, çok daha yerinde bir ifade tarzıdır.” (ERMAN, s. 108).

[125] AKİPEK, s. 10; ERMAN, s. 109.

[126] HARTOV, s. 52.

farklı tanımlamaların yapılması sağlamıştır. Ancak uygulamada benzer hakları kullandıkları görülmektedir^[127].

ABD, sözleşmenin maddelerine yaptığı genişletici yorum ve yaptığı ikili antlaşmalar ile yargı yetkisini genişletmek isterken, diğer devletler de egemenliklerinin ihlal edileceğini düşünerek bu durumu makul seviyeye indirmeye ve mülkîlik prensibinden yola çıkarak kendi yargı yetkilerini artırmaya çalışmaktadırlar. Nitekim bu kapsamda 23 Haziran 1954 tarihinde Ankara'da imzalanan “*Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşmenin Tatbikine Müteallik Antlaşma*”nın^[128] 2’nci maddesi ile NATO Kuvvetler Statüsü’nde çerçevesi çizilen “*sivil unsur*” kavramının kapsamı genişletilmiştir. Maddeye göre, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesindeki sivil kişilerden başka, “...*Amerika Birleşik Devletlerinin askerî teşkilatının, Amerika Birleşik Devletleri Hükümet devairinin, askerî mağazaların ve askerî personelin istirahatine mahsus müesseselerin memur ve müstahdemlerini, Kızılhaç ve Birleşik Hizmetler Teşkilatı (USO) personelinin ve Amerika Birleşik Devletleri kuvvetleri hesabına iş gören müteahhitlerin Türkiye’deki Amerika Birleşik Devletleri Askerî Teşkilatı nezdinde tayin olunmuş teknik mümessillerini ihtiva edecektir. Bütün bu şahıslar Amerika Birleşik Devletleri askerî Kanunlarına tabidirler. İleride, muayyen başka kategori eşhas mevzubahis olursa, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, onların da bu fıkraya dâhil edilmeleri hususunu Türkiye Hükümeti ile müzakere etmek arzusunda*dır.”^[129].

(3) Kuvvet veya Sivil Unsur Yakını

“*Yakın*” kavramı ise bir kuvvet veya sivil unsur mensubunun eşini, çocuklarını ve bakmakla mükellef olduğu diğer kişileri ifade etmektedir^[130]. NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi’nin 7’nci maddesi ile birlikte bu tanım okunduğunda kuvvet veya sivil unsur yakınlarının kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisine girdiği ve tamamen yerel mahkemelerin yargısına tabi oldukları görülmektedir. Yakınlar, gönderen devletin kesin veya öncelikli yargı yetkisi içerisinde değildirler. Bunlar üzerinde kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisi bulunmakta, kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisinden vazgeçmesi durumunda, yakınlar gönderen devletin yargısına tabi olabileceklerdir.

[127] HARTOV, s. 51-52, ROUSE, Joseph H. – BALDWIN, Gordon B., “*The Exercise of Criminal Jurisdiction Under the Nato Status of Forces Agreement*”, The American Journal of International Law, Vol. 51, No. 1 (Jan., 1957), s. 37.

[128] 30 Haziran 1954 tarih ve 6427 sayılı Kanunla iç hukuka aktarılmıştır.

[129] ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 212; TOLUNER, s. 438; DÖNMEZER – ERMAN, I, s. 291; ERMAN, s. 108, 109.

[130] AKİPEK, s. 10; ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 212; ERMAN, s. 109.

Yakınların kabul eden devletin yargı yetkisine tabi olmasına gelen eleştiriler “*kuvvat*” ve “*sivil unsur*” ile “*yakınları*”nın neden ayrı mevzuata tabi tutuldukları noktasında olmuştur^[131]. 1949 yılında akdedilen Brüksel Antlaşması ile “*sivil unsur*”ların askeri yargı dışında tutulmaları ve her halükarda “*yakın*”ların askeri emir komuta zinciri dışında olmaları anılan duruma cevap olarak verilmiştir^[132]. ABD nispeten çok az sayıdaki “*yakın*” unsurunun yerel yargı yetkisine girmemesi için bu unsurların bir kısmını silahlı kuvvetler bünyesinde istihdam etme yolunu seçmiş veya karşı devletin öncelikli yargı yetkisinden feragat etme talebinde bulunmuştur^[133].

“*Kuvvet*” veya “*sivil unsur yakınları*” ile alakalı ortaya çıkan tartışmaya değinmek gerekirse, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7’nci maddesi dikkatlice okunduğunda kuvvet veya sivil unsur yakınlarının yargılanmasının her durumda kabul eden devletin mahkemelerinde yapılacağı görülmektedir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse bir kuvvet unsuru karısını öldürdüğünde kendi askeri mahkemesinde, karısı bir kuvvet unsurunu öldürürse kabul eden devletin sivil mahkemelerinde yargılanacaktır. Uygulamada kabul eden devlet kuvvet veya sivil unsur yakınlarına kuvvet veya sivil unsur gibi işlem yapmış ve bu kişiler özellikle ağır suçlarda gönderen devletin askeri mahkemelerinde yargılanmışlardır. ABD de sözleşme maddelerinin sınırlarını zorlayarak yakınlar için öncelikli yargı hakkından feragat kurumunu kullanmışlardır^[134].

(4) Gönderen Devlet

Kuvvetin mensup bulunduğu antlaşmaya taraf devleti ifade etmektedir^[135].

[131] MOORE, s. 291

[132] HARTOV, s. 51; MOORE, s. 293

[133] ROUSE-BALDWIN, s. 37-38

[134] DRAPER, s. 22-23; MOORE, s. 293; Türkiye ile ABD arasındaki Tatbikat Antlaşmasının 1’inci maddesi yakın kavramını genişletmiştir. Buna göre; “*Amerika Birleşik Devletlerinin bir kuvvetinin veya sivil unsurunun herhangi bir mensubunun hısmı olup, Amerika Birleşik Devletleri kanunlarına veya nizamlarına göre nafakası o mensuba terettip eden ve bilfiil onunla birlikte ikamet eden bütün şahıslar da, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olmayanlar müstesna, ‘yakın’ akdedilecek ve her bakımdan, yukarıda mezkur NATO Sözleşmesinin 1. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde tarif edilen şahıslar gibi muamele göreceklidir.*” Maddeden de anlaşılacağı üzere yakın kavramı içerisine, nafakalarının Amerikan kanunlarına göre kuvvet mensubu veya sivil unsuruna ait olması, kuvvet mensubu veya sivil unsuru ile birlikte oturmaları ve Amerikan vatandaşı olmaları şartıyla hısmilar da dâhil edilmiştir (ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 212).

[135] Kuzey Atlantik Antlaşması ve Buna Bağlı Antlaşmalar, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1988, s.14 (Antlaşmalar olarak anılacaktır).

(5) Kabul Eden Devlet

Kuvvetin veya sivil unsurun ister devamlı surette, ister geçici olarak ülkesinde bulunduğu antlaşmaya taraf devleti ifade etmektedir^[136].

e. Sözleşmeye Tabi Personel Üzerindeki Cezai Yargı Yetkisi

(1) Genel Kural

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7'nci maddesinde gönderen ve kabul eden devletlerin ceza ve disiplin yargı yetkileri ve bu yetkilerle ilgili istisnai durumlar hükme bağlanmıştır. Bu madde incelendiğinde genel olarak üç konudan bahsedildiği görülecektir. İlki gönderen devletin askeri makamlarının mevzuatlarının kendilerine verdiği tüm yargı yetkilerini kabul eden devletin ülkesinde kullanabilecekleri, kabul eden devletin de devlet ülkesinde işlenen ve bu devletin kanunlarına göre cezayı gerektiren suçlar dolayısıyla yargı yetkisine sahip olduğudur^[137]. İkincisi mutlak yargı yetkisinin kullanılma şartları, üçüncüsü ise öncelikli yargı yetkisinin kullanılma koşullarıdır^[138].

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7/1(a) bendine göre, “gönderen devletin askeri makamları, mevzuatlarının kendilerine bahşettiği cezai ve inzibati kaza salâhiyetini, kendi askeri kanunlarına tabi bütün şahıslar hakkında kabul eden devletin ülkesinde kullanmak hakkına” sahiptirler. Dolayısıyla, askerî kanunlarına tabi olan kişiler hakkında devletin yargı yetkisini kullanmasından, askerî kanunlarına tabi olmayanlar hakkında yargı yetkisini kullanamayacağı sonucu çıkmaktadır. Bundan dolayı ABD makamları, askerî kanunlarına tabi kişilerin kapsamını mümkün olduğu genişletmeye çalışmaktadırlar. Nitekim ABD Askerî Ceza Kanununun (Uniform Code of Military Justice)^[139] ikinci maddesinde askerî kanuna tabi kişiler sıralanmaktadır. Askerî personelin dışında, silahlı kuvvetlere eşlik eden veya hizmet eden veya silahlı kuvvetler tarafından istihdam edilen kişiler bu kanun maddesinde yer bulmaktadır^[140]. Özetle “sivil unsur” tanımının içine giren tüm unsurlar geniş bir yazımla bu kanun maddesine dâhil olmaktadır. Ayrıca aynı kanunun 134'üncü maddesinde askerî disiplinini ve işleyişi bozan ve zedeleyen suçlar sıralanmaktadır. Yurt dışında bulunan bir Amerikan askerî personeli bu suçlardan birisini işlediğinde öncelikli yargı

[136] Antlaşmalar, s.14.

[137] DRAPER, s. 10; HEMMERT, s. 222.

[138] DRAPER, s. 10-11; MCCORMICK, s. 15-16.

[139] Kanun metni için bkz. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ucmj.htm>, Erişim tarihi: 21 Mart 2012.

[140] ROUSE-BALDWIN, s. 33.

yetkisi kabul eden devlette olsa bile ABD makamları karşı taraftan öncelikli yargı yetkisinden feragat talebinde bulunmaktadırlar^[141].

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin birinci maddesinin birinci fıkrasında “*kuvvet*”, “*sivil unsur*” ve “*kuvvet veya sivil unsur yakınları*” tanımlamaları yapılmış, yedinci maddesinde ise kabul eden ve gönderen ülkelerin mutlak yargı ve öncelikli yargı yetkilerini kullanma şekilleri ile öncelikli yargı yetkisinden feragat halleri sıralanmıştır. Yukarıda değindiğimiz ABD Askeri Ceza Kanununun ikinci maddesi ile ABD’li yetkililer silahlı kuvvetlerde görev yapan tüm şahısları askerî kanunlara tabi olarak göstermekte ve işledikleri suçları da detaylı yazılmış bu kanun maddesi içerisine sokarak tüm personeli üzerinde mutlak veya öncelikli yargı yetkisini kullanmaya veya bu kanunu ileri sürerek diğer ülkeden öncelikli yargı yetkisinden vazgeçmesini ve kendinin yargı yetkisine tabi olmasını talep etmektedir.

(2) Mutlak Yargı Yetkisi

a. Gönderen Devletin Mutlak Yargı Yetkisi (Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi m. VII/2-a)

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7’nci maddesinin 2’nci fıkrasının (a) bendinde, gönderen devletin kesin yargı yetkisine sahip olduğu durumlar düzenlenmiştir. Gönderen devletin mutlak yargı yetkisi sahip olduğu durumlarda, gönderen devlet doğrudan harekete geçerek kendi kanunlarını tatbik edecektir. Kesin yargı yetkisinin bulunduğu durumlarda devletler yargı yetkilerinden feragat edemeyeceklerdir^[142].

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7’nci maddesinin 2 (a) bendine göre, gönderen devlet, kendi askerî kanunlarına tabi kişiler hakkında, söz konusu kişilerin kendi devletlerinin güvenliğine karşı işledikleri suçlarda dahil olmak üzere, suçun gönderen devlet kanunlarına göre cezayı gerektirmesi ancak kabul eden devlet kanunlarına göre cezayı gerektirmemesi durumunda mutlak yargı yetkisine haizdir^[143].

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin gerek 7/2(a) maddesinde gerekse aynı maddenin (b) bendinde “*devletin emniyetine taalluk eden suçlar*”dan

[141] ROUSE-BALDWIN, s. 37.

[142] ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 214; HEMMERT, s. 222; LEE, Yoon-Ho Alex, “*Criminal Jurisdiction Under The U.S. – Korea Status of Forces Agreement: Problems to Proposals*”, J. Transnational Law Policy, Vol. 13, No.1, Fall 2003, s.223

[143] SCHUCK, Edwin G., “*Concurrent Jurisdiction under the NATO Status of Forces Agreement*”, Columbia Law Review, Vol. 57, No. 3 (Mar., 1957), s. 356; ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 214; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 637; ERMAN, s. 111.

bahsedilmektedir. Devletin emniyetine taalluk eden suçların aynı maddenin (c) bendinde; sabotaj, casusluk yahut devlet sırlarına veya onun savunmasıyla ilgili sırlara ait herhangi bir kanunun ihlali olduğu belirtilmiştir.

Gönderen devletin mutlak yargı yetkisinden bahsedebilmek için, işlenen fiilin, gönderen devlet kanunlarına göre suç teşkil edip, kabul eden devlet kanunlarına göre suç teşkil etmemesi gerekmektedir. Gönderen devlet askerî kanunlarına tabi olan bir kişinin, kabul eden devlet kanunlarına göre de suç teşkil eden bir fiili icra etmesi durumunda, icra edilen fiilin gönderen devletin güvenliğine karşı suç teşkil etmesi halinde dahi gönderen devletin mutlak yargı yetkisi bulunmamaktadır. Bu ihtimalde, her iki devlet kanunlarına göre suç teşkil eden eylemin, münhasıran gönderen devletin emniyetine karşı işlenmesi durumunda, gönderen devletin öncelikli yargı yetkisi söz konusu olacaktır^[144].

b. Kabul Eden Devletin Mutlak Yargı Yetkisi (Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi m. VII/2-b)

Sözleşmenin 7'nci maddesinin 2'nci fıkrasının (b) bendine göre NATO Kuvvetler Statüsüne taraf olan devletin kuvvet mensupları, sivil unsurları ve yakınlarının, kabul eden devletin güvenliğine karşı işledikleri suçlar da dâhil olmak üzere, icra edilen eylemin gönderen devlet kanunlarına göre suç teşkil etmemesi, ancak kabul eden devlet kanunlarına göre suç oluşturması durumunda gönderen devletin kuvvet mensupları, sivil unsurları ve yakınları üzerinde kabul eden devletin mutlak yargı yetkisi bulunmaktadır^[145].

Yakınlar, gönderen devletin askerî kanunlarına tabi olmadıklarından, işledikleri suçlar bakımından kabul eden devletin yargı yetkisine tabi bulunmaktadırlar^[146]. Bu kapsamda kabul eden devletin mutlak yargı yetkisi, gönderen devletin mutlak yargı yetkisine göre kapsamı daha geniştir^[147]. Ancak ABD Askerî Ceza Kanununun hükümlerinin uygulanmasıyla bu yetki oldukça daralmakta ve mutlak yargı yetkisi kapsamına girebilecek bir ihlal öncelikli yargı yetkisi

[144] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 214.

[145] SCHUCK, s. 356; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 214, 215.

[146] Sadece kuvvet mensupları gönderen devletin askerî kanunlarına tabi değildirlir. ABD ile aramızda yapılan Uygulama Antlaşmasının 2'nci maddesi uyarınca Amerikan sivil unsurları da ilkönce bakımından ABD askerî kanunlarına tabi kabul edilmektedir. Bununla birlikte yakınlar bakımından Antlaşmada bir açıklık bulunmadığı gibi ABD adli makamları da yakınların, ABD askerî kanunlarına tabi olamayacaklarını belirtmektedirler. Nitekim kuvvet mensubu olan kocalarını öldürmekten dolayı ABD askerî mahkemelerinde yargılanan İngiltere'de Covert ve Japonya'da Kruger isimli iki ABD uyruklu kadın hakkında verdiği kararında Amerikan Yüksek Mahkemesi yakınların askerî mahkemelerde yargılanamayacaklarına ve askerî kanunlar tabi olamayacaklarına karar vermiştir (ERMAN, s. 112).

[147] PAGANO, s. 205; ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, Genel Hükümler, s. 215.

kapsamında değerlendirilmektedir^[148]. Gönderen devletin kuvvet mensubu veya sivil unsurlarının yakınları hakkında gönderen devletin mutlak yargı yetkisi söz konusu olmadığı gibi aşağıda görüleceği üzere öncelikli yargı yetkisi de bulunmamaktadır. Yakınlar üzerinde NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7^{nci} maddesinin 3^{üncü} fıkrasının (b) bendi uyarınca, kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisi bulunmaktadır. Ancak kabul eden devletin söz konusu öncelikli yargı yetkisinden feragat etmesi durumunda yakınlar üzerindeki yargı yetkisi gönderen devlete ait olacaktır.

(3) Öncelikli Yargı Yetkisi

Kabul eden devlet ülkesinde, gönderen devlet kuvvet mensubu veya sivil unsuru tarafından işlenen fiilin, hem gönderen devlet hem de kabul eden devlet kanunlarına göre suç oluşturması durumunda gönderen devlete mensup failer üzerinde hangi devletin yargı yetkisine haiz olacağı öncelikli yargı yetkisine ilişkin kurallar çerçevesinde çözümlenecektir. Bu kapsamda, kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisi kural ancak gönderen devletin öncelikli yargı yetkisi istisnadır. Başka bir anlatımla sözleşmede açıkça gönderen devletin öncelikli yargı yetkisi kapsamında düzenlenmeyen tüm durumlarda kabul eden devlet makamları öncelikli yargı yetkisine sahiptirler^[149].

a. Gönderen Devletin Öncelikli Yargı Yetkisine Giren Durumlar (Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi m. 7/3-a / i-ii)

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi m. 7/3-a / i-ii uyarınca gönderen devlet iki durumda öncelikli yargı yetkisine sahip bulunmaktadır.

(i) Suçun, Münhasıran Gönderen Devletin Malına veya Emniyetine veya Münhasıran Bu Devletin Kuvveti veya Sivil Unsuru veya Mensubunun veya Bir Yakınının Şahsına veya Malına Karşı İşlenmesi (m. 7/3-a / i)

Gönderen devlet kuvvet mensubu veya sivil unsurları tarafından işlenen fiilin, (a) sadece gönderen devletin malına veya emniyetine, (b) sadece kendi kuvveti veya sivil unsuru veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçlarda, gönderen devlet kendi kuvvet mensupları veya sivil unsurları üzerinde öncelikli yargı yetkisine sahiptir^[150].

Gönderen devletin malına veya emniyetine veya kuvvet mensubu, sivil unsur veya yakınlarının şahsına veya emniyetine karşı işlenen suçların, hem

[148] PAGANO, s. 206.

[149] Bkz. ERMAN, s. 113.

[150] SCHWARTZ, s. 1091; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 638; HEMMERT, s. 223.

gönderen devlet hem de kabul eden devlet kanunlarına göre suç teşkil etmesi durumunda öncelikli yargı yetkisi söz konusu olacaktır. Bununla birlikte, bu nitelikteki fiillerin sadece gönderen devlet kanunlarına göre suç teşkil etmesi durumunda gönderen devletin mutlak yargı yetkisi mevcuttur.

Gönderen devletin malına karşı işlenen suçlar ise gönderen devlete ait olan taşınır veya taşınmaz malvarlığına karşı işlenen hırsızlık, yağma, mala zarar verme, dolandırıcılık benzeri eylemlerdir. İşlenen suç malvarlığı aleyhine işlenen bir suç olmamasına rağmen, fiilin neticesi olarak zarar meydana gelmiş ise gönderen devletin öncelikli yargı yetkisini kullanma hakkı doğmayacaktır. Örneğin gönderen devlete ait bir binaya girilmek suretiyle konut dokunulmazlığı suçu işlenmiş ise söz konusu suç malvarlığına karşı değil kişi özgürlüğüne karşı bir suç olduğundan dolayı gönderen devletin öncelikli yargı yetkisi söz konusu olmayacaktır. 20 Eylül 1951'de Ottawa'da imzalanan "*Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatının, Milli Temsilcilerinin ve Milletlerarası Personelin Statüleri Hakkındaki Sözleşme*"nin^[151] 4'üncü maddesi uyarınca NATO, tüzelkişiliği haizdir, sözleşme ve taraf ehliyetine sahiptir, taşınır veya taşınmaz mal sahibi olabilecektir. Bu kapsamda, gönderen devletin malına karşı işlenen suçlar, tüzelkişilik sıfatı ile NATO'nun emrine gönderen devlet tarafından tahsis edilen taşınır veya taşınmaz mallara karşı işlenen suçları içermektedir^[152].

Gönderen devletin emniyetine karşı işlenen suçlar NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin gerek 7/2(a) maddesinde gerekse aynı maddenin (b) bendinde yer almaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere söz konusu suçlar sabotaj, casusluk yahut devlet sırlarına veya onun savunmasıyla ilgili sırlara ait herhangi bir kanunun ihlaline ilişkin suçlardır (m. 7/2 (c)).

Gönderen devlet kuvvet mensubu, sivil unsur ve yakınlarının şahsına karşı işlenen suçlar; söz konusu kişilerin hayatına, vücut dokunulmazlığına, cinsel dokunulmazlığına, hürriyetine, şerefine, özel hayatlarına ve hayatlarının gizli alanına karşı işlenen suçlardır. Gönderen devlet kuvvet mensubu, sivil unsur ve yakınlarının mallarına karşı işlenen suçlar ise devlete ait malvarlıklarına karşı işlenen ve yukarıda ifade ettiğimiz suçlardır.

Belirtmeliyiz ki, Sözleşme uyarınca gönderen devletin kuvvet mensubu veya sivil unsurlarının yakınları tarafından işlenen suçlar, münhasıran gönderen devletin malına veya emniyetine, gönderen devletin kuvvet mensubu, sivil unsurları veya yakınlarının şahsına veya malına karşı işlenmiş olsa bile kabul eden devletin öncelikli yargı yetkisine tabidir. Kabul eden devletin yargı

[151] 20 Mart 1954 tarihli ve 1680 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

[152] ERMAN, s. 116.

yetkisinden feragat etmesi durumunda gönderen devlet, kuvvet mensubu veya sivil unsurların yakınları üzerinde yargı yetkisine sahip olabilecektir^[153].

(ii) Suçun, Görevin İfası Dolayısıyla veya Resmi Görev Sırasında İşlenmiş Olması (m. 7/3-a / ii)

Suçun resmi vazifenin ifası veya ihmalden dolayı oluşması durumunda gönderen devlet öncelikli yargı yetkisine sahip olacaktır^[154].

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 7'nci maddesi 3'üncü fıkrası (a) (ii) bendine göre “*kuvvet*” veya “*sivil unsur*” mensubunun işlediği, “*resmi görevin ifası dolayısıyla bir fiil veya ihmalden doğan suçlar*” gönderen devletin öncelikli yargı yetkisine bırakılmıştır^[155]. İlgili bendin uygulanması aşamasında iki durum karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki resmi vazifenin sınırının ne olduğu, ikincisi ise suç işleyen kişinin resmi görevli olup olmadığına hangi makamın karar vereceğidir.

Sözleşmenin hazırlık çalışmalarında görev alan çalışma grubu “*resmi görev*” kavramını tartışmaya konu olmayacak şekilde açıklamaya çalışmış ancak bu konuda başarılı olamamıştır. Resmi görev kavramının sınırlarının çizilememesinin en önemli nedenlerinden biri NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine taraf ülkelerin sahip oldukları farklı düşünceleri metne eklemek istemiş olmalarıdır. Sözleşmenin hazırlık çalışmaları sırasında resmi görev dolayısıyla veya görev sırasında işlenen suça ilişkin tanım önerileri Fransız, İtalyan ve Belçika delegelerince yapılmış ancak söz konusu öneriler her olayda suçun bu nitelikte olup olmadığı konusunda ayrıca tespit yapılacağı, bir tanım vermenin yerinde olmayacağı gerekçesiyle reddedilmiştir^[156].

Sözleşmede geçen “*resmi görevin ifası dolayısıyla*” ibaresi, kişinin sadece resmi görevli olmasının yetmeyeceğini, aynı zamanda görevini de bilfiil icra ediyor olmasını ifade etmektedir. Bu anlamda taraflar resmi görevin sınırını daraltmaya çalışmışlardır. Sözleşmenin ilk taslağında resmi görevli iken işlenen suçlar gönderen devletin yargı yetkisine bırakılmış, sonraki taslaklarda ve nihayetinde öncelikli yargı yetkisi içinde düşünülmüştür^[157]. Bu konuyla ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki sanığın resmi görevli olup olmadığının kararının Sözleşmenin yorumlanmasıyla gönderen devlete ait

[153] ERMAN, s. 117.

[154] SCHWARTZ, s. 1091; KOCA – ÜZÜLMEZ, s. 638.

[155] SOYSAL, İsmail, Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlantıları C. 2 (1945-1990), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s. 421.

[156] ERMAN, s. 120.

[157] PAGANO, s. 202-203.

olduğudur^[158]. İkinci görüş ise resmi görevli olup olmadığına ilişkin kararın işe el koyan mahkemece verilmesidir^[159]. Üçüncü olarak ise meselenin bir hakeme gönderilmesi düşünülmüştür^[160]. Ayrıca yapılan ikili antlaşmalarda çözüme bağlanması da yaygın bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır^[161].

Her ne kadar ABD’li yetkililer “*resmi görev*” kavramını geniş yorumlayıp sanıklar hakkında kendi askeri kanunlarını uygulamak isteseler de, ABD Yüksek Mahkemesinin konuyla ilgili verdiği kararlarda sivil unsurların ve görevini bilfiil ifa etmeyen askerî personelin hiçbir şekilde görevli sayılmayacağını ve askerî mahkemelerde yargılanamayacağı belirtilmiş ancak ABD’nin uluslararası alandaki menfaatleri düşünülerek içtihat oluşturulmamıştır. Yüksek Mahkemenin verdiği kararlar şu anlama gelmektedir: Suçun işlendiği anda resmi görevini ifa eden askerî personel hariç herkes sivil mahkemelerde yargılanmalıdır. Sözleşme ile kıyas yaparsak sivil unsur ve yakınların tamamı, kuvvet unsurundan ise suçun işlendiği anda görevli olmayanlar kabul eden ülkenin yargı yetkisine tabi olacaklardır^[162].

(iii) Resmi Görev Kavramına İlişkin Türkiye’deki Uygulama

10 Haziran 1951 yılında NATO üyesi 14 devlet tarafından imzalanan Sözleşme Türkiye tarafından 10 Mart 1954 tarihli kanunla onaylanmıştır^[163]. Yargılama koşullarını düzenleyen Sözleşmenin 7’nci maddesi Türkiye ile ABD

[158] AKİPEK, s. 12; ROUSE–BALDWIN, s. 41–42; bu konuda birkaç uygulama mevcuttur; “1 Mart 1962 tarihinde Fransa’nın Melun şehrinde Amerikan aleyhdarı bir gösteri yapılırken, bir Amerikan askeri kamyonu gösteri yerinden geçmek durumunda kalınca etrafı çevrilmiş göstericilerden Labella adındaki kişi kamyonu atlayarak şoförü tehdide başlamıştı. Heyecanlanan şoför direksiyon kontrolünü kaybedince, adı geçen kişi kamyonla duvar arasında kalarak ölmüştü. Amerikan makamlarının şoför onbaşı Zerfoss’un görev sırasında olduğunu bildirmeleri üzerine Fransız sorğu hâkimî öncelikli yargı yetkisinin ABD’ne ait olduğuna karar vermişti.” (ERMAN, s. 120).

[159] “Nitekim Saccomandi olayında Fransız mahkemeleri bu sistemi uygulamışlardır. 2 Aralık 1953 tarihinde kendi arabasını kullanan Amerikalı çavuş Saccomandi, bisikletli bir yolcuya çarparak yaralamış, Amerikan mercileri çavuşun görevli olduğu hastaneden dönerken bu suçta işlediği için, suçun görev sırasında işlendiğini ileri sürmüşler, ancak Fransız mahkemesi bir asker kişinin görevini bitirdikten sonra kendisine ait bir otomobile evine dönerken artık görev sırasında sayılmayacağını kabul ederek, üstün yargı yetkisinin Fransa’ya ait olduğuna karar vermiş ve karar Paris İstinaf Mahkemesince de onaylanmıştır.” (ERMAN, s. 120, 121).

[160] Fransa’da bayan Deshoumes’u mağdur eden kazaya sebebiyet veren Ensey adındaki asker kişinin yargılanmasında Seine mahkemesi hakeme başvurulmak üzere taraflara öneli? vermiş ve bir beklentici mesele yaratmıştır. Buna karşılık Paris İstinaf Mahkemesi, Sözleşmede böyle bir hüküm olmadığından bahisle kararı bozmuştur. (ERMAN, s. 121).

[161] AKİPEK, s. 12.

[162] Military Law: “*Military Jurisdiction over Crimes Committed by Military Personnel outside the United States: The Effect of O’Callahan v. Parker*”, Michigan Law Review, Vol. 68, No. 5 (Apr., 1970), s. 1018–1029.

[163] AKİPEK, s. 10.

arasında yapılan antlaşmalarla kısmen değişikliğe uğramıştır. Bu antlaşmaların yapılış tarihleri ve getirdiği değişikliklerden yola çıkarak Türkiye'deki uygulamayı üç bölüme ayırmak olanaklıdır.

(aa) 10 Mart 1954-28 Temmuz 1956 Tarihleri Arasındaki Dönemde Uygulama

Sözleşmeye taraf olmayı müteakiben 23 Haziran 1954 tarihinde Türkiye ve ABD arasında ilki Türkiye'de vazife gereği bulunan bütün ABD askeri personeline Sözleşmenin uygulanacağına dair, ikincisi Sözleşmenin uygulanmasına dair iki antlaşma imzalanmıştır. Sözleşmenin uygulanmasına dair olan antlaşma 30 Haziran 1954 tarihli 6427 sayılı kanunla onaylanmıştır^[164]. Bu kanun ile Sözleşmenin uygulanmasında ABD lehine bazı değişiklikler yapılmıştır. Sözleşmenin 1/1(c) bendindeki “*yakın*” tanımı genişletilmiş, ABD'nin bir “*kuvvetinin*” veya “*sivil unsurunun*” herhangi bir mensubunun yakını olup, ABD kanunlarına veya nizamlarına göre o mensubun bakmakla mükellef olduğu veya bilfiil onunla ikamet eden bütün şahıslar “*yakın*” sayılmıştır. Yine Türkiye bu antlaşma ile ABD silahlı kuvvetlerinin hizmetinde bulunan tüm sivil şahısların ABD askeri kanunlarına tabi olduğunu tanımıştır.

Bu dönemde “*resmi görev*” kavramı dar yorumlanmıştır. Suçun işlendiği sırada sanığın görevli olduğuna dair belge hazırlanarak savcı vasıtasıyla mahkemeye sunulmuş ve mahkeme sanığın resmi görevli olup olmadığına karar vermiştir^[165].

(bb) 28 Temmuz 1956-24 Eylül 1968 Tarihleri Arasındaki Dönemde Uygulama

16 Temmuz 1956 tarih ve 6816 sayılı kanunla Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin bazı maddelerinin metinlerinde değişiklik yapılmıştır. Sözleşme metninin 7 ve 8'inci maddelerinde bulunan “*resmi vazifenin ifası sırasında*” ibaresinden sonra gelmek üzere “*veya resmi vazifenin ifası dolayısıyla*” ibaresi eklenmiştir^[166]. Bu değişiklik ile sözleşmenin muteber olan İngilizce ve Fransızca metinlerinden Türkçe'ye yapılan çevirilerde ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilmiş ve Türkiye'nin diğer NATO devletleri ile uyumu sağlanmıştır^[167].

Bu Kanunun kabulünden sonra 28 Temmuz 1956 tarihinde ABD ile ülkemiz arasında 6816 sayılı kanuna istinaden resmi görevin tayinine yönelik

[164] ANTLAŞMALAR, s. 12.

[165] KORT, Bülent Sadullah, “*NATO Mensuplarının Hukuki Statüsü*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s.107

[166] ANTLAŞMALAR, s. 96.

[167] KORT, s. 105; söz konusu değişikliğin devletler hukuku bakımından geçerliliğine ilişkin olarak bkz. ERMAN, s. 118.

ikili bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile resmi görevi belirlemeye yetkili makam ABD askerî kuvvetlerinin Türkiye’de mensup oldukları en yüksek komutanlık olmuştur. Bu kapsamda, ABD askerî makamları tarafından düzenlenecek sanığın resmi görevli olduğuna dair belge Türk adli makamları tarafından kabul olunacak ve suçun işlendiği yerdeki Cumhuriyet Başsavcılıklarına verilecektir. ABD askerî makamları tarafından hazırlanan resmi görev belgesi alındığında soruşturma hangi safhada olursa olsun sonlandırılacak ve evraklar ABD’nin Türkiye’de ilgili askeri makamlarına iade edilmeye başlanacaktır. Bu antlaşma ile Türkiye’nin, gönderen devlet durumunda bulunduğu takdirde yukarıda sayılan aynı imtiyazlara sahip olması kararlaştırılmıştır^[168].

Bu antlaşmanın uygulanmasında ABD yetkilileri antlaşmadaki hükümler dolayısıyla hemen her durumda ve suçta sanık personele resmi görev belgesi tanzim etmek suretiyle, davaların Türk mahkemelerinin yargı yetkisine girmesini engellemiştir. Bu durum Türk halkında hoşnutsuzluk yaratmış ve tepkilere yol açmıştır^[169]. Özellikle Amerikalı Yarbay Morrison olayı^[170] büyük yankı uyandırmış ve antlaşmanın gözden geçirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

(cc) 24 Eylül 1968 Tarihinden Sonraki Dönem

Türk mahkemelerinin öncelikli yargı yetkisini daraltan 28 Temmuz 1956 tarihli resmi görevin tayinine yönelik yapılan antlaşma hükümlerinin sakıncalarını ortadan kaldırmak amacıyla 24 Eylül 1968 tarihinde ABD ile nota teatisi suretiyle yeni bir antlaşma yapılmış ve o tarihten geçerli olmak üzere uygulamaya konulmuştur. Bu antlaşma TBMM’ne sunulmadan 22 Nisan 1969

[168] ANTLAŞMALAR, s. 97.

[169] ÇELEN, Orhan, NATO Kuvvetler Sözleşmesine Göre Rüçhanlı Yargı Yetkisi, Askerî Adalet Dergisi, Sa. 92, Ocak 1995 (Bu makale <http://www.askerihukuk.net> sitesinde yazarın izni dâhilinde aslına uygun bir şekilde HTML formatında yayımlanmıştır. Bu sitede atfın makalenin ilk kez yayımlandığı dergi olan Adalet Dergisi’nin ilgili sayısına yapılması yönünde uyarı mevcut olduğu için çalışmada atıf bu şekilde belirtilmiştir. Sitedeki makaleye erişim tarihi 26 Mart 2012’dir).

[170] 5 Kasım 1959 tarihinde, A.B.D. Askerî Yardım Kurulunda görev yapan Yarbay Allen Morrison, Çankaya’daki Amerikan Subay Kulübünden alkollü olarak ayrıldıktan sonra kendi kullandığı arabası ile giderken yürüyüş halinde bulunan Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayında görevli bir grup Türk askerine çarpmış ve birinin ölümüne, 11 kişinin de ağır yaralanmasına sebebiyet vermiştir. Olay saat 19.00-19.30 sıralarında meydana gelmiştir. Türk adli makamlarınca olaya el konulmasına rağmen, yetkili ABD askerî makamlarından verilen görev belgesi nedeniyle ilgili savcılık davanın, 28 Temmuz 1956 tarihli antlaşma uyarınca ABD askerî mahkemesinde görülmesini kabul etmiştir. Morrison Amerikan makamları tarafından yargılanmış ve bir süre görevden uzaklaştırılmayla 1200 dolar para cezasına çarptırılmıştır (KORT, s. 106).

tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır^[171]. Halen yürürlükte olan bu antlaşma ile uygulama şu şekilde yürütülmektedir:

Suçun işlendiği yerin savcısı, sanığın, NATO ve NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi hükümlerinden faydalanmaya hakkı olduğunu kendisine bildirmesi üzerine, suçun resmi vazifenin ifasından kaynaklanan icrai veya ihmali bir hareketten doğup doğmadığı hususunu, Adalet Bakanlığı vasıtasıyla Türk Genelkurmay Başkanlığından soracaktır. Bunun üzerine Türk Genelkurmay Başkanlığı bu hususu Gönderen Devlet ilgili makamlarından soruşturacaktır. Soruşturmayı müteakip Gönderen Devletin ilgili makamları isnat edilen suçun resmi görevin ifası sırasında yapılan herhangi bir fiil veya ihmalden doğduğunu beyan eden bir belgeyi lüzumlu gördükleri takdirde, bir suretini derhal Türk Genelkurmay Başkanlığına gönderecektir^[172].

Görev belgesi, Türk Genelkurmay Başkanlığınca kabul edildiği takdirde, Adalet Bakanlığı vasıtasıyla suçun işlendiği yer savcısına gönderilecektir. Bunun üzerine sanık hakkındaki işlemler durdurulacak ve sanığın dosyası Türk Genelkurmay Başkanlığına gönderilecektir. Türk Genelkurmay Başkanlığı da dosyayı gönderen devletin ilgili makamlarına ileticektir. Gönderen devletin ilgili makamları Türk Genelkurmay Başkanlığını davanın neticesinden haberdar kılacaklardır^[173].

Görev belgesinin Türk Genelkurmay Başkanlığınca kabul edilmediği takdirde ve gönderen devletin ilgili makamlarınca geri alındığında durum, suçun işlendiği yer savcısına bildirilecektir. Savcı da davanın neticesini Adalet Bakanlığı vasıtasıyla Türk Genelkurmay Başkanlığına verecektir. Türk Genelkurmay Başkanlığı da bu bilgiyi gönderen devletin ilgili makamlarına intikal ettirecektir^[174].

Görev belgesinin Türk Genelkurmay Başkanlığınca kabul edilmediği ve Gönderen Devletin ilgili makamlarınca geri alınmadığı takdirde, diğer ilgili Türk makamlarıyla istişare yapılarak Türk Genelkurmay Başkanlığının ve gönderen devletin diplomatik temsilcisiyle, gönderen devletin bir askeri temsilcisinin katılımıyla müzakereler yoluyla sorun çözülmeye çalışılacaktır. Müzakereler neticelenene kadar sanık hakkındaki işlemler durdurulacaktır. Görüşmelerin bitiminde Türk Genelkurmay Başkanlığı görev belgesini kabul ederse sanığın dosyası Gönderen Devletin ilgili makamlarına verilecek ve yargılama bu devletçe yapıp sonucu Türk Genelkurmay Başkanlığına bildirilecektir. Türk Genelkurmay Başkanlığı görev belgesini kabul etmezse sanık Türk yargı yetkisi

[171] ÇELEN, <http://www.askerihukuk.net>, Erişim tarihi: 26 Mart 2012; ANTLAŞMALAR, s. 116-117.

[172] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, s. 217; ANTLAŞMALAR, s. 117.

[173] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, s. 217; ANTLAŞMALAR, s. 118.

[174] ARTUK – GÖKCEN – YENİDÜNYA, s. 217; ANTLAŞMALAR, s. 118.

içine girecektir. İki ay sürecek müzakerelerin sonucunda anlaşma sağlanamazsa sanık kendi kanunlarına göre yargılanacaktır^[175]

Yapılan bu antlaşmanın getirdiği en büyük yenilik, Türk Genelkurmay Başkanlığının görev belgesine itiraz yetkisinin olmasıdır. Ayrıca bu antlaşma Türkiye lehine bir ayrıcalık getirmiş ve resmi görevin ispatı sorumluluğu gönderen devlete verilmiştir.

b. Kabul Eden Devletin Öncelikli Yargı Yetkisine Giren Durumlar (Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi m. 7/3-b)

Bunların dışında herhangi bir suç işlenmesi durumunda kabul eden devlet makamları öncelikli yargı yetkisine sahiptir^[176]. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere kabul eden devletin yargı yetkisi kural olarak kabul edilmiş bir yetkidir ve gönderen devletin öncelikli yargı yetkisinin bulunmadığı tüm durumlarda kabul eden devlet öncelikli yargı yetkisine haizdir.

c. Öncelikli Yargı Yetkisinden Feragat

Öncelikli yargı yetkisine sahip olan devlet bu hakkını kullanmamaya karar verecek olursa, diğer devletin makamlarını en kısa sürede bu durumdan haberdar edecektir. Öncelik hakkına sahip olan devletin makamları, bu haktan feragat etmeleri hususunda diğer devlet makamlarınca yapılacak talebi, feragat isteği bu devletin özel önem atfettiği bir durumsa, iyi niyetle tetkik edeceklerdir^[177].

Sözleşmenin lafzına bakıldığında hem kabul eden hem de gönderen devletin yargı yetkilerini kullanabildikleri ve kabul eden devletin bu yetki konusunda daha üstün olduğu görülmektedir. “*Öncelikli yargı yetkisinden feragat*” hakkı birçok ülkede konuşlu bulunan ABD birliklerinde görev yapan personelin yerel yargı yetkisinden muaf tutulmalarını sağlayan bir işleyiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek ABD askerî yetkilileri gerekse ABD Senatosu, yabancı bir mahkemede yargılanan bir ABD vatandaşının ABD Anayasası ve İnsan Hakları Beyannamesinin kendisine sağlayacağı hakları kullanamayacağından^[178] ve yabancı mahkemelerce verilebilecek cezaların bozulan askerî disiplin ve işleyişten ötürü ABD yasalarınca verilmesi gerekenden daha az olabileceği düşüncesiyle ancak temelde yabancı mahkemelere olan güvensizlik ve kendi yargı yetkisini askeri kuvvetinin bulunduğu her yerde kullanmak istemesi^[179]

[175] ARTUK – GÖKÇEN – YENİDÜNYA, s. 217; ANTLAŞMALAR, s. 123.

[176] SCHWARTZ, s. 1091.

[177] Antlaşmalar, s. 18.

[178] BAXTER, s. 75.

[179] PAGANO, s. 207.

nedeniyle; öncelikli feragat hakkından vazgeçme talebinin mutlaka her durumda kullanılmasını istemiştir^[180].

1 Aralık 1954–30 Aralık 1955 tarihleri arasında ABD kara, hava ve deniz kuvvetlerinde görev yapan personel ve yakınları ile ilgili kabul eden devletin mahkemelerinde yargılanmak üzere 3787 dava açılmıştır. Bu davaların 2987'sinde yani %77'sinde ABD'li yetkililerin talebi üzerine yerel yetkililer yargılama haklarından feragat etmişlerdir. ABD yetkililerinin her durumda Kabul Eden Devletten öncelikli yargı yetkisinden feragat etmesini istemelerine rağmen 1959 yılına kadar ABD'nin yargı yetkisinden feragat ettiği bir tek örnek bulunmamaktadır^[181].

d. Türkiye'nin Yargı Yetkisine Haiz Olduğu Durumlarda Sözleşmeye Tabi Personele Uygulanacak Hukuk

NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine tabi personelin, kabul eden devlet olarak Türkiye sınırları içerisinde suç işlemesi durumunda Türk Ceza Kanunu (TCK) hükümlerinin mi yoksa Askerî Ceza Kanunu (AsCK) hükümlerinin mi uygulanacağı hususunun açığa kavuşturulması gereklidir. Öncelikle belirtelim

[180] MOORE, s. 287-291; DRAPER, s. 22.

[181] MOORE, s. 283; ABD'nin meydana gelen tüm yargısal konularda öncelikli yargı yetkisinden feragat talep etme olanağını kullanarak kendi yetkisini kullanmaya çalıştığını belirtmiştik. Bu yetkinin mutlak olmadığını, hukukun antlaşma ve sözleşmelerde açık olarak görünen konularda bile genişletici yorumla hukuksuzluğu çözüme kavuşturduğuna ilişkin şu çok bilindik örneği vermeyi uygun buluyoruz. Aitchison v. Whitley davası olarak da bilinen dava kısaca şöyledir. 25 Kasım 1953 yılında ABD Hava Kuvvetleri mensubu Binbaşı Jack Whitley görev dışında şahsi aracı ile kaza yapmış ve aynı araçta bulunan Kanada Hava Kuvvetlerinde görev yapan Aitchison isimli filo komutanı hayatını kaybetmiştir. Whitley'in resmi görevini icrası esnasında bu kazanın meydana gelmemesi ve ölen kişinin de Amerikan vatandaşı olmaması Sözleşmenin 7/3 (a) bendine istinaden öncelikli yargı yetkisini Fransa'ya vermiştir. ABD askeri yetkilileri 7/3 (c) bendine atfen Fransa'nın öncelik hakkından vazgeçmesini talep etmiş ve bu talep de Fransa Adalet Bakanı ve savcılık tarafından kabul edilmiştir. ABD'li yetkililer olayı incelemiş ve dava açılmasına gerek duyulacak bir suç olmadığına karar vermişlerdir. Bunun üzerine Aitchison'un dul eşi Whitley aleyhine hukuki ve cezai niteliği olan bir davayı Fransa ceza mahkemesinde açmıştır. Whitley, Fransa'nın yargı yetkisini kullanmaktan vazgeçmiş olduğunu, vazgeçmenin geri alınmayacağını ve takipsizlik kararının Fransa'ya yargı yetkisini kullanmasını iade etmeyeceğini belirterek mahkemeye itiraz etmiştir. Fransa ceza mahkemesi oldukça uzun bir gerekçe ile bu itirazı reddetmiş ve Whitley aleyhine Aitchison'un taksirle ölümüne sebebiyet vermeden 50 bin frank tazminata hükmetmiştir. Gerekçeli kararda mahkeme; Fransa'nın öncelikli yargılama hakkından vazgeçme yetkisinin savcının isteği doğrultusunda Adalet Bakanında olduğunu, mevzu bahis davada Adalet bakanının bu yetkiyi savcının talebi olmadan kullandığını; istenilen öncelikli yargı yetkisinden vazgeçme durumunun savcının dava açmasını engellediği ancak olaydan zarar gören kişinin cezai ve hukuki dava açmasının önüne geçilemeyeceğini; öncelikli yargı yetkisi tanımının içine giren bu fiilden sonra ABD askeri yetkililerin gerekli idari ve hukuki işlemleri yapmadıklarını belirtmiştir (SCHUCK s.357-370, BAXTER s.75-77, ROUSE – BALDWIN, s.48-51, DAPER s. 25-27).

ki, işlenen suçun Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmesine rağmen Askerî Ceza Kanunu'nda düzenlenmemesi ihtimalinde, doğal olarak Türk Ceza Kanunu uygulanacaktır.

Ancak fiilin iki kanunda da düzenlenmesi durumunda, örneğin NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi uyarınca Türkiye'de bulunan Belçikalı bir astsubayın, Türk bir binbaşya hakaret etmesi durumunda, Türk adli makamları öncelikli yargı yetkisini kullanacaklardır. Belçikalı astsubay hakkında TCK m. 125 uyarınca hakareten dolayı mı, yoksa AsCK m. 85 uyarınca amire veya üste hakaret suçundan mı işlem yapılacaktır?

AsCK'nın uygulanabilmesi için kişinin askerî şahıs olması gereklidir. Askeri şahsın tanımı ise AsCK'nın uygulanması bakımından AsCK m. 3'de yapılmıştır. AsCK m. 3'te tanımlaması yapılan askerî şahıslar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan askerî şahıslardır. Türk vatandaşı olmayan şahıslar, askerî şahıs olsalar bile AsCK'nın 3'üncü maddesi kapsamına dâhil etmek mümkün değildir.

AsCK m. 157'de^[182] yabancı subaylara AsCK'nın hangi surette tatbik edileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre yabancı subaylara AsCK'nın tatbik edilebilmesi için;

- (i) Harp zamanı olması,
- (ii) Muharip Türk ordusu nezdinde bulunmaları,
- (iii) Türk hükümetince özel düzenleme yapılmamış olması gereklidir^[183].

Yukarıda yer alan şartları taşıyan yabancı subaylar AsCK'na tabi olurlar ve bunların AsCK'da yer alan suçlardan birini işlemeleri durumunda ilgili hüküm uygulanır. NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine tabi personel Türk ordusu nezdinde değil, NATO karargâh veya birliklerinde görevli olduğundan dolayı kendileri hakkında AsCK'nın uygulanabilmesi mümkün değildir^[184]. Bu bakımdan, yabancı asker kişiler ülkemizde işledikleri suçlar bakımından, sivil şahıslar gibi muamele görmekte ve ancak AsCK'da düzenlenen ve sivil kişilerin de fail olabilmesinin mümkün olduğu suçları işleyebilmektedirler. Dolayısıyla sırf askerî suçların, AsCK m. 157'de yer alan şartları taşımayan yabancı asker kişilerin işleyebilmesi mümkün değildir.

[182] Muharip orduda bulunan yabancı subaylara bu kanunun tatbiki Madde 157 – Muharip Türk ordusu nezdinde bulunmalarına müsaade edilmiş olan yabancı subaylar Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince hususi mukarrerat yapılmamışsa Türk subayları hakkındaki hükümlere tabidirler. Bu subayların refakatlerinde bulunan şahıslar hakkında 155 inci madde hükmü tatbik olunur.

[183] Ayrıca bkz. KANGAL, Zeynel T., Askerî Ceza Hukuku, Ankara 2010, s. 66; ERMAN, s.98, 99.

[184] KANGAL, s. 66.

Belirtelim ki, AsCK m. 6'da^[185] yer alan düzenleme AsCK'da yer alan askerî suçların mağdurları bakımından yapılan bir düzenlemedir. Dolayısıyla müttefik hükümetlerin askerî şahıslarına karşı, müşterek vazife esnasında yapılan fiiller, ilgili hükümet ile karşılıklılık antlaşmasının bulunması koşuluna bağlı olarak Türk askerî şahıslarına karşı işlenmiş gibi kabul edilmektedir^[186]. Örneğin müşterek bir vazifenin ifası sırasında Belçikalı bir yüzbaşıya karşı kasten yaralama suçunu işleyen bir Türk astsubayı, Belçika ile aramızda karşılıklılık antlaşmasının bulunması durumunda AsCK m. 91'de düzenlenen amire veya üste fiilen taarruz suçunu, karşılıklılık antlaşmasının bulunmaması durumunda ise TCK m. 86-88'de düzenlenen suçu işlemiş olacaktır.

5. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargı Yetkisinin NATO Kuvvetler Statüsüne Tabi Personel Üzerindeki Yargı Yetkisine Etkisi

Roma'da 17 Temmuz 1998 tarihinde gerçekleştirilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Birleşmiş Milletler Roma Diplomatik Konferansının sonucunda Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Statüsü kabul edilmiştir. Kalıcı bir uluslararası ceza mahkemesi oluşturan Roma Konferansı ile beraber çekirdek suçlar oluşturulmuştur^[187]. Söz konusu Konferans ile saldırı suçu^[188],

[185] Madde 6 – Müttefik hükümetlerin askerî şahısları ile müşterek vazife sırasında bu şahıslara karşı yapılan askerî suçlar müttefik hükümetler ile mukabeleli bilmisil mukavelesi varsa Türkiye askerî şahıslarına yapılmış sayılarak ona göre cezalandırılır.

[186] Ayrıca bkz. KOÇ, Cihan, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askerî Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Ankara 2009, s. 285; TAŞKIN, Rifat, Gereğçeli Askerî Ceza Kanunu, Ankara 1946, s. 38.

[187] CRYER, Robert, "International Criminal Law", in: International Human Rights Law (Edited by Daniel Moeckli – Sangeeta Shah – Sandesh Sivakumaran), Oxford University Press, New York 2010, s.117; UCM ile ilgili tarihsel gelişim için bkz. KILIÇ, Ali Şahin, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme", AÜHFD, C.:58, S.:3, s.624 vd.; KARAKEHYA, Hakan, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk", AÜHFD, C.:57, S.:2, 2008, s.135 vd.; AYDIN, Devrim, "Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi", AÜHFD, C.:51, S.:4, 2002, s.132 vd.; BAYILLOĞLU, Uğur, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", AÜHFD, C.:56, S.:1, 2007, s.53 vd.; ASLAN, M.Yasin, "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri", AÜHFD, C.:56, S.:4, 2007, s.57 vd. ; ALİBABA, Arzu "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", AÜHFD, C.:49, S.:1, 2000, s.181 vd; ALSAN, Zeki Mesut "Bir 'Milletlerarası Ceza Divanı' Kurulmasına İlgili Fikirler ve Teşebbüsler", AÜHFD, C.:8, S.:3, 1951, s.1 vd.; ASLAN, M.Yasin, "Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu", TBBD, s.:73, 2007, s.239 vd.; ARSANJANI, Mahnoush H. "The Rome Statute of the International Criminal Court", The American Journal of International Law, Vol.:93, No.:1, Jan. 99, s.22 vd.

[188] Detaylı bilgi için bkz. BASSIOUNI, M. Cherif – FERENCZ, Benjamin B. "The Crime Against Peace and Aggression: From Its Origins to the ICC", in: International Criminal Law (Edited by M. Cherif Bassiouni), The Netherlands, 2008, s.207-265.

soykırım suçu, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar üzerinde Uluslararası Ceza Mahkemesinin (UCM) yargı yetkisi kabul edilmiştir.

Gerek Roma Statüsü'nün giriş bölümünün 10'uncu paragrafında gerekse de 1'inci maddesinde, UCM'nin yargı yetkisinin tamamlayıcı (complementarity) bir yetki olduğu ifade edilmiştir^[189]. Öncülü olan Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisinden farklı bir yetkiye sahip olan UCM'nin yargı yetkisinin kullanmasının ön koşullarını düzenleyen 12'nci maddesinin kapsamının belirlenebilmesi için UCM'nin madde bakımından yargı yetkisini düzenleyen 6'ncı maddesinin, yargı yetkisini harekete geçiren mekanizmaları düzenleyen 13'üncü maddesinin, kabul edilebilirlik koşullarını düzenleyen 17-19'uncu maddelerinin ve 124'üncü maddesinin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir^[190].

Roma Statüsü'nün 25'inci maddesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni oluşturan aktörlerin, bireylerin ceza sorumluluğu ilkesini benimsediğini de açıkça ifade etmektedir^[191]. 25'inci madde, Mahkeme'nin gerçek kişiler üzerinde ceza yetkisinin bulunduğunu belirtmek suretiyle, bireysel ceza sorumluluğunu da kabul etmiştir^[192]. Bu kapsamda, UCM'nin NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi'ne tabi personel üzerinde hangi hallerde yargı yetkisini kullanabileceği hususunun incelenmesi gereklidir.

UCM, tüm uluslararası toplumun barış ve güvenliğini tehdit edebilecek nitelikte olan soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu üzerinde yargı yetkisi bulunmaktadır. Statü'nün 12'nci maddesi uyarınca Statü'ye taraf olan devletler, Statüde yer alan suçlar bakımından UCM'nin yargı yetkisini kabul etmektedirler^[193]. Bununla birlikte, Statüye taraf olan devlet, 124'üncü madde uyarınca Statüye taraf olurken Statü'nün kendisi açısından yürürlüğe girmesinden itibaren 7 yıllık süre için, kendi vatandaşları tarafından veya kendi ülke topraklarında işlenen suçlar açısından, Statü'nün 8'inci maddesinde düzenlenen savaş suçları için UCM'nin yargı yetkisini kabul etmeyebilecektir.

Statü'nün 12'nci maddesi uyarınca UCM'nin yargı yetkisini kullanabilmesi için suçun işlendiği ülke devletinin veya suç, bir deniz veya hava ulaştırma aracında işlenmiş ise söz konusu ulaştırma aracının bayrağını taşıdığı devletin

[189] YANG, Lijun, "On the Principle of Complementarity in the Rome Statute of the International Criminal Court", Chinese Journal of International Law, Vol. 4, No. 1, 2005, s. 121.

[190] HALATÇI, Ülkü, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları", Uluslararası Hukuk ve Politika, C. I, No. 3, 2005, s. 60.

[191] SADAT, Leila Nadya, The International Criminal Court and the Transformation of International Law: Justice for the New Millenium, New York 2001, s.192.

[192] Roma Statüsü'nün İngilizce metni için bkz. <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>, Erişim Tarihi : 06 Şubat 2012.

[193] Bkz. HALATÇI, s. 68.

Statü'ye taraf olması gereklidir. Böyle bir durumda UCM, Statüye taraf bir ülkede işlenen ve Statüde yer alan suçlar üzerinde, failin uyruğunda bulunduğu devlet Statüye taraf olmasa bile yargı yetkisine haiz olacaktır^[194].

Statünün 12/2 (b) bendine göre, UCM'nin yargı yetkisindeki suçları işleyen kişinin uyruğunda bulunduğu devlet, Statüye taraf ise söz konusu suçlar üzerinde UCM yargı yetkisine haiz olacaktır.

UCM'nin yargı yetkisinin tamamlayıcı nitelikte olduğu belirtmiştik. Bu kapsamda öncelikli yetki ulusal hukuka aittir. Suçun işlendiği yer veya failin uyruğunda bulunduğu devlet, soruşturma veya kovuşturma yapmaya isteksiz davrandığı veya gerçekten soruşturma veya kovuşturma yapma iktidarına sahip olmadığı durumlarda, UCM yargı yetkisini kullanabilecektir (m.17).

Bu kapsamda NATO Kuvvetler Statüsüne tabi personelin, kabul eden devlet ülkesinde Statü'nün 5'nci maddesinde yer alan suçları işlemesi durumunda, söz konusu suçlar gönderen devletin mutlak yetkisinde bulunduğu takdirde veya gönderen devletin öncelikli yetkisinin söz konusu olduğu durumlarda, Statüye taraf devletin etkin bir soruşturma veya kovuşturma yapmadığı durumlarda veya etkin bir soruşturma veya kovuşturma yapma iktidarının olmadığı durumlarda UCM, NATO Kuvvetler Statüsüne tabi personel üzerinde yargı yetkisini kullanabilecektir. Bu durumda kabul eden devletin uluslararası yükümlülüklerinin çatışması söz konusu olabilecektir. Zira NATO Kuvvetler Statüsü uyarınca kendi ülkesinde bulunan yabancı kuvvet mensubu ve sivil unsurlar bakımından bir takım dokunulmazlıklar taahhüt eden ülkenin, Statü kapsamında etkin bir kovuşturma veya soruşturmaya başlama yükümlülüğü de bulunmaktadır.

Statü'nün 98'nci maddesi uyarınca teslim ve yardım etme konusunda işbirliği talep edilen ülkenin, söz konusu işbirliğinin üçüncü bir devletin malı veya uyruğunun diplomatik dokunulmazlığı konusunda uluslararası hukuka uygun yükümlülüklerine aykırı hareket etmesini gerektirmesi durumunda, üçüncü devletten dokunulmazlığın kaldırılması konusunda işbirliği elde edilememiş ise UCM işlemlerine devam etmeyecektir. Bu kapsamda özellikle ABD olmak üzere^[195] bazı ülkeler Statüye taraf ülkelerle ikili antlaşmalar yapmak suretiyle, uyruklarını UCM'nin yargı yetkisi dışına taşımaya çalışmaktadırlar^[196].

[194] Bkz. HALATÇI, s. 70.

[195] Bu konuda bkz. ROSCINI, Marco, "The Efforts to Limit The International Criminal Court's Jurisdiction over Nationals of Non-Party States: A Comparative Study", The Law and Practice of International Courts and Tribunals, Vol. 5, 2006, s. 495 vd.; BOGDAN, Attila, "The United States and the International Criminal Court: Avoiding Jurisdiction Through Bilateral Agreements in Reliance on Article 98", International Criminal Law Review, Vol. 8, 2008, s. 1 vd.

[196] Öğretide "dokunulmazlık antlaşmaları veya madde 98 antlaşmaları" denilen iki taraflı antlaşmalar ile ilgili değerlendirme için bkz. AKSAR, Yusuf, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)", AÜHFD, C. 52, Sa. 2, 2003, s. 125 vd.

SONUÇ

Devletler ceza kanunlarının yer bakımından uygulama alanlarını belirlerken genel olarak herhangi bir hukuk kuralı ile bağlı olmamasına rağmen, dünyanın her yerinde işlenen suçlara kendi ceza kanunlarını tatbik etmeleri de fiilen mümkün değildir. Bu bakımdan devletler, bazı bağlama kurallarından hareketle ceza kanunlarını tatbik etmekte, buna ilişkin ilkeleri benimsemektedirler.

Ceza kanunlarının yer bakımından uygulanmasında temelde dört ilkenin uygulandığını söyleyebiliriz. Bunlardan ilki mülkîlik ilkesidir ve ilgili devlet ülkesinde işlenen tüm suçlara ceza kanununun uygulanmasını öngörür. Şahsîlik ilkesi ise failin veya mağdurun uyrukluğuna bağlı olarak, uyruğunda bulunulan ülkenin kanununun uygulanmasını esas olarak benimser. Devletler, ülke sınırları dışında kendi yüksek çıkarlarına karşı işlenen suçlara kendi ceza kanunlarını koruma ilkesi sayesinde tatbik ederler. Evrensellik ilkesinde ise devletin, herhangi bir bağlama kuralına ihtiyaç duymaksızın bazı suçlar bakımından yargılama yetkisi söz konusudur.

Mülkîlik ilkesi çoğunlukla esas ilke olarak benimsenir ve diğer ilkelere ise tamamlayıcı olarak başvurulur. Mülkîlik ilkesinin uygulanabilmesi için iki hususun tespit edilmesi gereklidir; suç nerede işlenmiştir ve ülke sınırları nedir. TCK'na göre suç, fiilin kısmen veya tamamen işlendiği yerde işlenmiş sayılmaktadır. Bazı suç türlerinde farklılık gösterse de, hareket veya neticenin gerçekleştiği yerde suçun işlenmiş olduğunu kabul etmek gereklidir. İkinci olarak devlet ülkesi; gerçek anlamda ülke ve farazi anlamda ülke olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Gerçek anlamda ülke; kara, deniz ve hava ülkesinden oluşmaktadır. Kara ülkesi, antlaşmalarla veya uzun süre çekişmesiz olma durumuna göre belirlenmektedir. Deniz ülkesi ise devletin egemenliğindeki deniz kesimi iç sular ve karasularından oluşmaktadır. Hava ülkesi ise kara ülkesi ile deniz ülkesi üzerindeki hava sahasını kapsamaktadır.

Mülkîlik ilkesinin bazı istisnaları bulunmaktadır. Bu istisnalardan birisi de NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine tabi personel hakkındadır. Söz konusu Sözleşme uyarınca devlet, kendi egemenlik alanında işlenmesine, mülkîlik ilkesi uyarınca kendi mahkemelerinin yargı alanına giren bazı suçlarda, failerin Sözleşmeye taraf olması durumunda yargı yetkisini kullanmamaktadır.

Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi temel olarak gönderen devlet veya kabul eden devlet arasındaki yargı problemlerini gidermeyi amaçlamaktadır. Sözleşme hangi durumlarda gönderen devletin, kendi kuvvet mensupları veya sivil unsurları üzerinde yargı yetkisini kullanabileceğini düzenlemektedir. Belirtmeliyiz ki, Sözleşme hiçbir zaman, gönderen devlete, kabul eden devlet uyrukluğundaki kişileri yargılama hakkını tanımamaktadır.

Gönderen devlet; kendi güvenliğine karşı suç işlenen suçlar da dâhil olmak üzere, suçun sadece gönderen devlet kanunlarına göre suç oluşturması durumunda kesin yargı yetkisini haizdir. Gönderen devlet bu yargı yetkisini kendi kuvvet mensupları ile sivil unsurları üzerinde kullanabilecektir. Kuvvet mensupları ile sivil unsurların yakınları üzerinde gönderen devletin mutlak yargı yetkisi bulunmamaktadır. Kabul eden devlet ise, kendi güvenliğine karşı suç işlenmesi de dâhil olmak üzere, suçun sadece kabul devlet kanunlarına göre suç oluşturması durumunda, gönderen devlet kuvvet mensupları ile sivil unsurları üzerinde mutlak yargı yetkisine sahip olacaktır.

Sözleşme uyarınca işlenen eylemin her iki devletin kanununa göre de suç oluşturması durumunda, öncelikli yargı yetkisi düzenlenmiştir. Bu durumda, kabul eden devletin yargı yetkisi genel, gönderen devletin ise özeldir. Başka bir anlatımla, gönderen devletin öncelikli yargı yetkisinin bulunmadığı her durumda kabul eden devlet öncelikli yargı yetkisine haizdir. Gönderen devletin öncelikli yargı yetkisi iki durumda söz konusudur; birincisi suçun münhasıran gönderen devletin malına veya emniyetine veya münhasıran bu devletin kuvveti veya sivil unsuru veya mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenmesi, ikincisi ise suçun görevin ifası dolayısıyla veya resmi görev sırasında işlenmiş olmasıdır.

Yakınlar, kabul eden devletin yargı yetkisine tabidirler. Ancak kabul eden devletin yargı yetkisinden feragat etmesi durumunda yakınlar üzerindeki yargı yetkisi gönderen devlete ait olacaktır.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin sürekli olarak faaliyete başlamasından sonra NATO Kuvvetler Statüsüne tabi olan personel üzerinde UCM'nin bazı durumlarda yargı yetkisi doğabilecektir. NATO Kuvvetler Statüsüne tabi personelin, Roma Statüsü'ne taraf bir ülkede suç işlemesi durumunda, işlenen suçun Roma Statüsünün 5'inci maddesinde sayılan suçlardan biri olması halinde UCM'nin de yargı yetkisinden bahsedilebilecektir. Ancak UCM'nin yargı yetkisinin söz konusu olabilmesi için Statüye taraf olan devletin Statünün 124'üncü maddesi uyarınca bir kayıt koymaması, etkin bir soruşturma veya kovuşturma yürütmemesi veya etkin bir soruşturma veya kovuşturma yürütecek iktidara sahip olamaması gereklidir. Bu şartların mevcudiyeti durumunda UCM, Statüye taraf ülkede işlenen ve yargı yetkisindeki suçlar bakımından yargı yetkisini NATO Kuvvetler Statüsüne tabi personel bakımından da kullanabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, Berrin, "Ceza Hukukunda Suçun İşlendiği Yer", in: 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi (Editör: Prof.Dr.Bahri ÖZTÜRK), Ankara 2009.
- AKİPEK, Ömer İ., "NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife Kavramı ve Türkiyede'ki Tatbikatı", AÜHFD, C. 24, Sa. 1, 1967.
- AKSAR, Yusuf, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)", AÜHFD, C. 52, Sa. 2, 2003.
- ALİBABA, Arzu, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", AÜHFD, C.:49, S.:1, 2000.
- ALSAN, Zeki Mesut, "Bir 'Milletlerarası Ceza Divanı' Kurulmasile İlgili Fikirler ve Teşebbüsler", AÜHFD, C.:8, S.:3, 1951.
- ARSANJANI, Mahnoush H., "The Rome Statute of the International Criminal Court", The American Journal of International Law, Vol.:93, No.:1, Jan. 99.
- ARTUK, Mehmet Emin – ÇINAR, Ali Rıza, "Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Alt Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler", Türk Ceza Kanunu Reformu İkinci Kitap, Makaleler, Görüşleri Raporlar (Editör: Teoman Ergül), Ankara 2004.
- ARTUK, Mehmet Emin – GÖKÇEN, Ahmet – YENİDÜNYA, Ahmet Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara 2009.
- ASKIN, Kelly D., "Prosecuting Wartime Rape and Other Gender-Related Crimes under International Law: Extraordinary Advances, Enduring Obstacles", Berkeley Journal of International Law, Vol.:21, 2003.
- ASLAN, M.Yasin, "Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu", TBBD, s.:73, 2007.
- ASLAN, M.Yasin, "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri", AÜHFD, C.:56, S.:4, 2007.
- AYDIN, Devrim, "Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması", TBB Dergisi, S. 94, 2011.
- AYDIN, Devrim, "Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi", AÜHFD, C.:51, S.:4, 2002.
- BASSIOUNI, M. Cherif – FERENCZ, Benjamin B., "The Crime Against Peace and Aggression: From Its Origins to the ICC", in: International Criminal Law (Edited by M. Cherif Bassiouni), The Netherlands, 2008.
- BAXTER, R.R., Criminal Jurisdiction in the NATO Status of Forces Agreement, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 7, No. 1, Jan. 1958.
- BAYILIOĞLU, Uğur, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", AÜHFD, C.:56, S.:1, 2007.
- BECKETT, W.E., "The Exercise of Criminal Jurisdiction Over Foreigners", 6 British Year Book of International Law, 1925.
- BOGDAN, Attila, "The United States and the International Criminal Court: Avoiding Jurisdiction Through Bilateral Agreements in Reliance on Article 98", International Criminal Law Review, Vol. 8, 2008
- CENEL, Nur – ZAFER, Hamide – ÇAKMUT, Özlem, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Bası, İstanbul 2006.
- CENEL, Nur – ZAFER, Hamide – ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 4.Bası, Ankara 2006.
- CİHAN, Erol – YENİSEY, Feridun, "Türk Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanması ve Evrensellik İlkesi", Ord. Prof.Dr. Sulhi DÖNMEZER Armağanı, C. 1, Ankara 2008.
- Commonwealth Secretariat, "Criminal Jurisdiction: Is it Wide Enough?" Commonwealth Bulletin, Vol. 34, No. 2, June 2008.
- ÇELEN, Orhan, NATO Kuvvetler Sözleşmesine Göre Rüçhanlı Yargı Yetkisi, Askerî Adalet Dergisi, Sa. 92, Ocak 1995.
- ÇELİK, Edip F., Milletlerarası Hukuk, İkinci Kitap, İstanbul 1987, s. 7; ÜNAL, Şeref, Uluslararası Hukuk, Ankara 2005.
- DEĞİRMENCI, Olgun, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu (Kara Para Aklama Suçu), Ankara 2007.
- DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara 2007.
- DÖNMEZER, Sulhi – ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. 1, 13. Tıpkı Bası, İstanbul 1997.

- DÖNMEZER, Sulhi, "Yabancı Memlekette İşlenen Suçlar, Siyasi Suçlar ve Nisbi Siyasi Suçlar, Mahkeme İçtihatları II", İÜHF, C. XV, İstanbul 1949.
- Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime, 29AmJIntLSup, 1935, s.439 vd.
- DRAPER, Gerald I.A.D., "The Exercise of Criminal Jurisdiction under the NATO Status of Forces Agreement", 1951, Transactions of the Grotius Society, Vol. 44, Problems of Public and Private International Law, Transactions for the Year 1958-59.
- EREM, Faruk – DANIŞMAN, Ahmet – ARTUK, Mehmet Emin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Tümüyle Gözden Geçirilmiş 14. Baskı, Ankara 1997.
- ERMAN, Askerî Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul, 7. Bası, İstanbul 1983.
- GARCÍA-MORA, Manuel R., "Criminal Jurisdiction Over Foreigners For Treason and Offences Against The Safety of the State Committed Upon Foreign Territory", University of Pittsburgh Law Review, Vol. 19, 1958.
- GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, C. I, 3. Bası, Ankara Tarihîsiz.
- HAFİZOĞULLARI, Zeki, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2008, s. 38; ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Bası, Ankara 2011.
- HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Ankara 2008.
- HALATÇI, Ülkü, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları", Uluslararası Hukuk ve Politika, C. I, No. 3, 2005.
- HAMİDE, Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2010.
- HARTOV, Mette Prasse, "NATO Status Of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application", Baltic Defence Review, No.10, Volume 2\2003.
- HEMMERT, Steven G., "Peace-Keeping Mission SOFAs: U.S. Interests in Criminal Jurisdiction", Boston University International Law Journal, Vol. 17, 1999.
- <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ucmj.htm>, Erişim tarihi: 21 Mart 2012.
- <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>, Erişim Tarihi : 06 Şubat 2012.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f60a45e4ae798.43051909, Erişim tarihi: 14 Mart 2012.
- KANGAL, Zeynel T., Askerî Ceza Hukuku, Ankara 2010, s. 66.
- KARAKEHYA, Hakan, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk", AÜHFD, C.:57, S.:2, 2008.
- KAYIHAN, İçel – DONAY, Süheyl, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım (1. Kitap), Yenileştirilmiş Üçüncü Bası, İstanbul 1999.
- KILIÇ, Ali Şahin, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme", AÜHFD, C.:58, S.:3.
- KOCA, Mahmut, "Türk Ceza Kanunu'nun Yer Bakımından Uygulanması", Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Y. 2, Sa. 5, Nisan 2005.
- KOCA, Mahmut – ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara 2011.
- KOCAOĞLU, S.Sinan, "Evrensel Yetki", TBB Dergisi, S.60, 2005.
- KOÇ, Cihan, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askerî Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Ankara 2009.
- KORT, Bülent Sadullah, "NATO Mensuplarının Hukuki Statüsü" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.
- KÖCHLER, Hans, Küresel Adalet mi, Küresel İntikam mı? (Çevirenler: Funda Keskin – Erdem Denk), İstanbul 2005.
- KRIANGSAK Kittichaisanee, International Criminal Law, Oxford University Press, New York 2001.

- LANGER, Máximo, "The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and The Transnational Prosecution of International Crimes", *The American Journal of International Law*, Vol. 15, 2011.
- LEE, Yoon-Ho Alex, "Criminal Jurisdiction Under The U.S. – Korea Status of Forces Agreement: Problems to Proposals", *J. Transnational Law Policy*, Vol. 13, No.1, Fall 2003.
- LEPPER, Steven J., "A Primer on Foreign Criminal Jurisdiction", *The Air Force Law Review*, Vol. 37, 1994.
- MASON, Chuck R., "Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized?", *Congressional Research Service Report for Memmbers And Committees of Congress*, 2011.
- MCCORMICK, Michael J., "European Union, NATO SOFA, and the Challenges Ahead for Us: Military Operations", *A Report Of The Judge Advocate General's School For The US Air Force*, (Report's Number C102-152), 2002.
- Military Law: "Military Jurisdiction over Crimes Committed by Military Personnel outside the United States: The Effect of O'Callahan v. Parker", *Michigan Law Review*, Vol. 68, No. 5 (Apr., 1970).
- MOORE, Frederick T., "Criminal Jurisdiction in Overseas Areas", *The Journal of Politics*, Vol. 21, No. 2 (May, 1959).
- O'KEEFE Roger, "Universal Jurisdiction Clarifying the Basic Concept", *Journal of International Criminal Justice* 2 (2004).
- ÖZBEK, Veli Özer, *TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı*, C. 1, 3. Bası, Ankara 2006.
- ÖZTÜRK, Bahri – ERDEM, Mustafa R., *Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler (Kişilere ve Mala Karşı Suçlar)*, Değişiklikler İşlenmiş 5. Bası, Ankara 2007.
- ÖZTÜRK, Bahri – TEZCAN, Drumuş – ERDEM, Mustafa Ruhan – SIRMA, Özge – SAYGILAR, Yasemin F. – ALAN, Esra, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara 2010.
- PAGANO, Daniel, L., *Criminal Jurisdiction of United States Forces in Europe*, *Pace International Law Review*, Paper 34, 1992.
- RATNER, Stacy J., "Establishing the Extraterrestrial: Criminal Jurisdiction and the International Space Station", *Boston College International & Comparative Law Review*, Vol. XXII, No. 2, 1999.
- REYDAMS, Luc, "Universal Criminal Jurisdiction: The Belgian State of Affairs", *Criminal Law Forum*, Vol.11, 2000.
- CRYER, Robert, "International Criminal Law", in: *International Human Rights Law* (Edited by Daniel Moeckli – Sangeeta Shah – Sandesh Sivakumaran), Oxford University Press, New York 2010.
- ROBERTS, Adam – GUELF, Richard, *Documents on the Laws of War*, Third Edition, Oxford University Pres, 2002.
- ROSCINI, Marco, "The Efforts to Limit The International Criminal Court's Jurisdiction over Nationals of Non-Party States: A Comparative Study", *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*, Vol. 5, 2006.
- ROUSE, Joseph H. – BALDWIN, Gordon B., "The Exercise of Criminal Jurisdiction Under the Nato Status of Forces Agreement", *The American Journal of International Law*, Vol. 51, No. 1 (Jan., 1957).
- SADAT, Leila Nadya *The International Criminal Court and the Transformation of International Law: Justice for the New Millenium*, New York 2001, s.192.
- SCHUCK, Edwin G., "Concurrent Jurisdiction under the NATO Status of Forces Agreement", *Columbia Law Review*, Vol. 57, No. 3 (Mar., 1957).
- SCHWARTZ, Murray L., *International Law and the NATO Status of Forces Agreement*, *Columbia Law Review*, Vol. 53, No. 8 (Dec., 1953).
- SCHWARZENBERGER, Georg, "The Problem of an International Criminal Law", *Current Legal Problems*, 3, 1950.
- SCHWARZENBERGER, Georg, "The Problem of an International Criminal Law", *International Criminal Law and Procedure* (Edited by John Dugard and Christine van den Wyngaert), Great Britain 1996.
- SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlantıları C. 2 (1945-1990)*, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 2000.

TAŞKIN, Rifat, *Gerekçeli Askerî Ceza Kanunu*, Ankara 1946.

TEZCAN, Durmuş – ERDEM, M. Ruhan – ÖNOK, R. Murat, *Uluslararası Ceza Hukuku*, Ankara 2009.

TEZCAN, Durmuş, "Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri", *AÜSBFD*, C. XXXIX, S. 1-4, 1984.

TEZCAN, Durmuş, "Uluslararası Ceza Hukukunda Mülkiyet İlkesellik Prensibi ve NATO Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Londra Antlaşması", *Askerî Yargıtay'ın 85'nci Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu* (6-7 Nisan 1999), Ankara 1999.

THE, Robert, "State Criminal Jurisdiction", *9 Malaya Law Review*, July 1967.

TOLUNER, Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)* 5. Bası (Tıpkı), İstanbul 1996.

TOROSLU, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Ankara 2009.

TURHAN, Faruk, "Türk Ceza Kanunu'nun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (m.13)", *Hukuki Perspektifler Dergisi*, 2005, S. 4.

WATSON, Geoffrey R., "Offenders Abroad: The Case for Nationality-Based Criminal Jurisdiction", *Yale Journal of International Law*, Vol. 17, 1992.

WOODLIFFE, John, "The Stationing of Foreign Armed Forces Abroad in Peacetime", *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 43, No. 2 (Apr., 1994).

YANG, Lijun, "On the Principle of Complementarity in the Rome Statute of the International Criminal Court", *Chinese Journal of International Law*, Vol. 4, No. 1, 2005.

YILMAZ, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara 1996.

